

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**Mimosmluvní instituty
užití autorského díla**

Eva Jarešová

Leden 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

.....

V Praze dne 9. 1. 2009

OBSAH

1. Úvod	6
1.1 Pojem a předmět autorského práva	7
1.2 Vztah autorského práva k právu občanskému	8
1.3 Historický vývoj českých a československých autorskoprávních předpisů.....	9
2. Pojem a dělení mimosmluvních institutů užití autorského díla	12
2.1 Osobnostní a majetková složka autorského práva z hlediska mimosmluvních institutů užití díla.....	15
2.2 Užití díla.....	17
2.3 Způsob zákonného zakotvení mimosmluvních institutů	20
2.4 Dělení mimosmluvních institutů	20
2.5 Třístupňový test podle § 29 odst. 1 AZ.....	23
2.6 Vliv transpozice směrnice 2001/29/ES do českého právního řádu na úpravu výjimek a omezení autorského práva	26
2.7 Mezinárodněprávní závazky České republiky z pohledu autorského práva	36
2.8 „Hotelová výjimka“ a její osud v českém autorském právu	37
3. Jednotlivé mimosmluvní instituty užití autorského díla	44
3.1 Volná užití	44
3.1.1 Volná užití podle § 30	44
3.1.2 Rozmnožování na papír nebo na podobný podklad podle § 30a ..	46
3.1.3 Volné užití podle § 30b.....	48
3.2 Zákonné licence	48
3.2.1 Citace podle § 31	48

3.2.2	Propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje podle § 32 ...	50
3.2.3	Užití díla umístěného na veřejném prostranství podle § 33	51
3.2.4	Úřední a zpravodajská licence podle § 34	52
3.2.5	Užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního podle § 35.....	62
3.2.6	Omezení práva autorského k dílu soubornému podle § 36	64
3.2.7	Knihovní licence podle § 37	65
3.2.8	License pro zdravotně postižené dle § 38	68
3.2.9	License pro dočasné rozmnoženiny podle § 38a	70
3.2.10	License pro fotografickou podobiznu dle § 38b	71
3.2.11	Nepodstatné vedlejší užití díla podle § 38c	72
3.2.12	License k dílům užitého umění a dílům architektonickým podle § 38d.....	72
3.2.13	License pro sociální zařízení dle § 38e	73
3.2.14	Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením podle § 39.....	74
3.2.15	Omezení rozsahu práv autora k počítačovému programu podle § 66.....	74
3.2.16	Bezúplatná zákonná licence podle § 92	77
4.	Zelená kniha a další směřování autorskoprávních výjimek.....	79
5.	Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu podle §25	85

6. Závěr.....	97
7. English résumé	100
8. Seznam použitých pramenů.....	101
8.1 Literatura	101
8.2 Webové stránky	103
9. Klíčová slova.....	104

1. Úvod

Tato rigorózní práce pojednává o mimosmluvních institutech užití autorského díla. Jejím smyslem je především podat přehled o výjimkách a omezeních autorského práva, a to jak z hlediska obecného výkladu, tak i stručného historického vývoje právních předpisů a vlivu relevantních komunitárních norem na české autorské právo. Pozornost je rovněž věnována teoretickému dělení těchto výjimek a jednotlivým mimosmluvním institutům, přičemž zvláštní pozornost byla zaměřena na tzv. zpravodajskou licenci. Zpracovat rigorózní práci z oboru autorského práva jsem se rozhodla především proto, že mě problematika ochrany autorských děl zajímá. O společenských vztazích chráněných autorským právem lze navíc tvrdit, že v období posledních zhruba dvou až třech desetiletí prodělávají především kvůli rozvoji nových, v minulosti neexistujících informačních kanálů a technologií dynamický vývoj, který následně nalézá odraz v legislativním procesu a pozitivním právu. Lze se proto domnívat, že význam autorského práva, a tedy i jeho znalosti, bude nadále vzrůstat, a to nejen z pohledu českého právního řádu, ale také práva komunitárního, případně mezinárodního.

Jedné z výjimek, konkrétně zpravodajské licenci, je v rigorózní práci věnováno o něco více prostoru než ostatním výjimkám a omezením. Důvodem je skutečnost, že jde podle mého názoru o významný mimosmluvní institut, třebaže – na rozdíl například od volného užití díla nebo zákonné licence citace – na první pohled relativně omezený na oblast médií, jejich pracovníků nebo advokátů zabývajících se mediálním právem. Ovšem vzhledem k tomu, že produkty médií – informace lze na počátku 21. století považovat za nedílnou součást každodenního života naprosté většiny populace, je možné se domnívat, že tato výjimka z ochrany podle autorského práva může mít, byť nepřímo, reálný význam mnohem větší, než jak by se na první pohled mohlo zdát. Vhodná právní úprava této zákonné licence, stejně jako její korektní dodržování v praxi může mít totiž - mimo jiné – také vliv na kvalitu a (být často relativní) různorodost zpravodajství jednotlivých médií. Zároveň ale tato problematika představuje do jisté míry náročnější výzvu, především kvůli nedostatku odborné literatury a judikatury vztahující se k tomuto druhu

zákonné licence. Přesto se podle mého názoru jedná o natolik poutavou výjimku z autorského práva, že pokusit se zpracovat toto téma v širším rozsahu může být pro studenta přínosem.

V květnu 2006 nabyla účinnosti novela vyhlášená ve Sbírce pod číslem 216/2006 Sb., která dosavadní platnou právní úpravu mimosmluvních institutů užití autorského díla do značné míry změnila. Změnám vyvolaným touto novelou je v rigorózní práci věnována patřičná pozornost. V textu nechybí ani poslední legislativní změny v autorském zákoně. Konkrétně se jedná o zrušení (či spíše modifikaci) tzv. hotelové výjimky pro její – dnes již judikovaný – nesoulad s komunitárním právem i mezinárodními smlouvami. Práce se v uvážlivém rozsahu věnuje také úvahám, které se týkají vývoje autorského práva v budoucnu. Třebaže lze bezprostřední trendy ve vývoji autorského práva odhadovat poměrně – ale ne zcela - spolehlivě, nebylo by podle mého názoru rozumné pouštět se do dalekosáhlých odhadů. Především proto, že takové jednání by mělo až nebezpečně blízko k věštění z křišťálové koule. A to není zrovna postup, který by při zpracovávání rigorózní práce bylo možné doporučit.

1.1 Pojem a předmět autorského práva

Pod pojmem autorské právo lze v objektivním smyslu chápat ty právní normy, které upravují vztahy vznikající při vytváření a společenském uplatnění autorských děl. Těmito právními normami jsou především zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen AZ, popř. autorský zákon), ale též například zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ), zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, popřípadě zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (upravující v § 152 skutkovou podstatu trestného činu Porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi). Lze sem zařadit též mezinárodní smlouvy z autorskoprávní oblasti, jimiž je Česká republika vázána.

Naopak jako autorské právo v subjektivním smyslu lze označit ta konkrétní práva, jež náleží autorovi, tj. fyzické osobě, která dílo svou vlastní duševní činností vytvořila.¹ Jinými slovy, právo v subjektivním smyslu lze definovat jako míru a způsob možného chování subjektu, zaručenou, chráněnou a prosazovanou normami objektivního práva. Z obecného hlediska je právo subjektivní vždy odvozováno z práva objektivního. Právo subjektivní bývá též označováno jako oprávnění. V tomto smyslu lze – v rámci tzv. dualistické koncepce – rozlišovat osobnostní a majetkovou složku daného autorského práva.

1.2 Vztah autorského práva k právu občanskému

Právo duševního vlastnictví (zahrnující i právo autorské) náleží spolu s právem občanským, obchodním, rodinným, pracovním a mezinárodním právem soukromým mezi odvětví práva soukromého. Rozlišení na právo soukromé a veřejné spadá má své kořeny v římském právu a je v českém právu v zásadě tradiční, s výjimkou období let přibližně 1948-89, kdy jej tehdy vládnoucí marxistická právní teorie neuznávala. Právo občanské a obchodní lze považovat za základní stavební kameny soukromého práva.² Právo autorské lze naopak charakterizovat jako soukromé právo „zvláštní povahy“. Proto je AZ soukromoprávním zákonem (až na jisté veřejnoprávní výjimky týkající se kolektivní správy autorských práv) speciální povahy vůči OZ. OZ je naopak předpisem subsidiárního charakteru vůči AZ. Konkrétněji řečeno, není-li určitý právní vztah upraven přímo AZ, použije se k jeho řešení ustanovení OZ. Pokud by danou otázku nebylo možné vyřešit ani podle ustanovení OZ, přichází na řadě použití analogie zákona (analogia legis). Analogie je specifický způsob použití právních norem, při němž orgán

¹ Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kolektiv: *Občanské právo hmotné – 3. díl, 4., aktualizované a doplněné vydání, ASPI Wolters Kluwer, 2007, str. 180*

² Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kolektiv: *Občanské právo hmotné – 1. díl, 4., aktualizované a doplněné vydání, ASPI Wolters Kluwer, 2007, str. 47*

aplikující právo použije nikoli normu přímo určenou k řešení určité otázky (neboť tato obvykle neexistuje), ale normu nejbližší, tj. upravující otázku podobnou. Aplikace právních norem za pomoci analogie je logickým důsledkem zásady „zákazu denegatio iustitiae“ neboli zákazu odmítnutí spravedlnosti, které je v právním státě nepřípustné.³ Ve výše uvedeném případě by tak přicházela v úvahu nejprve analogická aplikace AZ a poté OZ.

1.3 Historický vývoj českých a československých autorskoprávních předpisů

Současnému platnému autorskému zákonu ve znění pozdějších předpisů předcházela poměrně dlouhá série právních předpisů upravujících oblast duševního vlastnictví⁴.

V polovině 19. století (přesněji roku 1846) byl vydán Císařský patent zakotvující pravidla ochrany literárních, hudebních a výtvarných děl (č. 922 s.b.z.s).

Do konce 19. století byl vydán ještě zákon č. 197/1895 ř.z., o právu původském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým, novelizovaný předpisem č. 58/1907. Zmíněná norma se, co se týče místní působnosti, nevztahovala na území dnešního Slovenska, kde autorskoprávní problematiku upravoval zákon č. XVI z roku 1884. Díky tzv. recepční normě (zákon č. 11/1918 Sb.z.) byly oba předpisy přežaty do právního řádu nově vzniklého československého státu.

Jednotčím právním předpisem se stal zákon č. 218/1926 Sb.z.an., o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým s novelou z roku 1936 (č. 120/1936 Sb.).

³ *Tamtéž, str. 130*

⁴ *Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kolektiv: Občanské právo hmotné – 3. díl, 4., aktualizované a doplněné vydání, ASPI Wolters Kluwer, 2007, str. 186*

Roku 1953 byl pak vydán zcela nový autorskoprávní předpis, především kvůli nové kodifikaci občanského práva pocházející z roku 1950. Tato norma vycházela z koncepce autorských práv označované jako dualistická (či kvazidualistická), rozlišující složku osobnostní a majetkovou.

O třináct let později – opět na základě přijetí nového, dodnes účinného občanského zákoníku č. 40/1960 Sb. – byla ve Sbírce pod číslem 35/1965 vydána nová autorskoprávní norma. Z doktrinálního hlediska se jednalo oproti přecházející úpravě o určitý, ovšem ne zcela úplný posun k tzv. monistické koncepci. S nezbytnými novelizacemi, které do jisté míry konstrukci a smysl předpisu pozměnily, byl tento zákon páteří československého a později i českého autorského práva po téměř čtyři desítky let.

Tento zákon byl posléze nahrazen novým autorským zákonem (č. 121/2000 Sb.) o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. Přestože byla tato norma přijata ještě předtím, než se Česká republika stala 1. 5. 2004 členským státem Evropské unie, lze konstatovat, že její koncepce již ve značné míře odpovídala komunitární úpravě. Norma se – z teoretického hlediska – opětovně přiklání ke (kvazi)dualistické koncepci, především z důvodu harmonizace s evropskou autorskoprávní koncepcí. Jedná se o moderní právní předpis reagující na technologický rozvoj a nejnovější vývoj v autorskoprávní oblasti jak z hlediska komunitárního, tak i mezinárodního práva.

Současný AZ byl dosud novelizován pětkrát – jedná se o novely č. 81/2005 Sb., 61/2006 Sb., 186/2006 Sb., 216/2006 Sb. a poslední novelu z května roku 2008, kterou došlo ke změně ustanovení týkající se tzv. hotelové výjimky⁵. O tom, v čem tato změna spočívá, bude pojednáno dále. V následujícím textu bude největší pozornost věnována jednak historicky první novele č. 81/2005 Sb., jednak novele č. 216/2006. Sb. Druhá jmenovaná

⁵ Novela byla ve Sbírce zákonů publikována pod číslem 168/2008 Sb.

tzv. euronovela, provádějící transpozici několika evropských směrnic, má v následujícím textu vyčleněn samostatný oddíl.

2. Pojem a dělení mimosmluvních institutů užití autorského díla

Za mimosmluvní instituty užití autorského díla lze obecně považovat zvláštní, zákonem stanovené případy, v nichž mohou třetí osoby užít autorské dílo bez souhlasu autora. Tyto případy jsou výjimkami ze zásady, podle níž lze užívat cizí autorská díla pouze na základě smluvní licence.

Nutno mít na mysli, že označení „mimosmluvní instituty užití autorského díla“ má obecný, spíše teoretický charakter. Teprve při bližším pohledu lze tyto instituty rozlišit do tří základních kategorií. V prvním případě se jedná o tzv. zákonné licence, které jsou charakterizovány nahrazením autorského souhlasu přímo zákonnými ustanoveními, jenž užití cizího díla povolují. V případě druhém jde o tzv. volné užití díla neboli takové užití, které nepožívá ochrany podle autorského zákona. Konečně mimosmluvním institutem je též užití tzv. volného díla neboli díla, u něhož došlo na základě významné právní skutečnosti – běhu času – k uplynutí majetkových práv.

Z pohledu autorů lze přirozeně považovat tyto mimosmluvní instituty za určité omezení, neboť jim zásadně přináší povinnost strpět užití jejich díla i v případě, kdy by s tím – teoreticky – nemuseli z nejrůznějších důvodů souhlasit. Uvědomíme-li si, že právo autorské je až na výjimky právem soukromým a jeho normy se tudíž vyznačují dispozitivností a smluvní volností, nelze se vyhnout otázce, proč je taková povinnost autorům vůbec uložena. Tady je třeba si uvědomit, že vlastní existence institutů užití autorského díla vychází ze smyslu autorskoprávní ochrany jako celku. Cílem norem autorského práva není pouze ochrana fyzických osob (autorů) při uplatňování jejich subjektivního autorského práva, nýbrž úprava vztahů vznikajících ve společnosti v souvislosti s autorským právem obecně. Teorie uvádí⁶, že autorské dílo, resp. jeho vznik není jevem samoučelným, naopak má své opodstatnění v celospolečenském kontextu. Nelze proto o

⁶ Knap, K.: *Autorský zákon a předpisy související*, 4. vydání, nakl. Linde Praha, 1993

mimosmluvních institutech užití autorského díla uvažovat pouze jako o omezeních subjektivního autorského práva, naopak je nutno právně upravit jejich postavení vedle klasického „smluvního“ institutu – licenční smlouvy.

Předtím, než se na mimosmluvní instituty užití zaměříme, je nutno alespoň stručně pojednat o tom, co se rozumí dílem ve smyslu AZ a koho je možné podle stejného zákona považovat za autora.

Co je ve smyslu AZ považováno za dílo, upravuje § 2 odst. 1, a to formou tzv. generální klauzule – tedy stanovením podmínek pro to, aby jakékoli dílo bylo „schopno“ podléhat zákonné ochraně. Musí tedy jít o *„dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam“*. Určitou výjimkou z jinak striktního požadavku jedinečnosti je ovšem v § 2 odst. 2 vyjádřený režim pro počítačové programy, databáze a fotografie, resp. díla vyjádřená postupem podobným fotografii. U těchto kategorií děl nově⁷ postačuje znak původnosti. V praxi totiž mnohdy dochází k tomu, že určitá autorská díla nejsou a ani nemohou být zcela jedinečná – například reportážní fotografie v novinách zachycující stejnou událost velmi podobným kompozičním postupem. Trvání na požadavku jedinečnosti by znamenalo, že tato díla nemohou autorskoprávní ochrany požívat vůbec.

V následující větě je pak podán demonstrativní přehled děl – ve výčtu nechybí dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. Není možné opomenout, že dílem podle AZ není podle § 2 odst. 6 zejména námět díla sám

⁷ Ustanovení přinesla novela č. 216/2006 Sb.

o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě. Pravidlo, že autorskoprávní ochrany nepožívá denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, je nutno mít na zřeteli zejména s ohledem na jeden z mimosmluvních institutů užití autorského díla – zpravodajskou licenci. Ochrany dle AZ tak požívá až novinový nebo internetový článek, zpravodajský či rozhlasový příspěvek, přesněji řečeno jeho podoba (stavba, rozsah a znění vět, doprovodná grafika, foto apod.), ovšem ne samotná fakta, která byla autorem za účelem vzniku tohoto článku či příspěvku zpracována.

Autorem ve smyslu AZ může být, jak již bylo naznačeno, pouze fyzická (přirozená) osoba, jejíž duševní, případně i manuální činnost vedla ke vzniku předmětu autorského práva – díla. Aktivita fyzické osoby ovšem – vzhledem k tomu, že vytvoření díla není právním úkonem, nýbrž právní skutečností – nemusí být volní. Bezesporu ale takové případy budou méně časté, i když nikoli vyloučené. Tak například lze si představit nadaného hudebního skladatele, případně spisovatele, požívajícího při skládání, popř. psaní díla značné množství alkoholu nebo jiných omamných látek, což těmto osobám může fakticky znemožňovat vědomou činnost, nikoli ovšem vytvoření díla samo o sobě. Stejně tak by – pokud by bylo vytvoření díla považováno za právní úkon – nemohlo být za autora považováno dítě, případně osoba, která byla způsobilosti k právním úkonům zbavena, či byla její způsobilost omezena. Zbavení, resp. omezení způsobilosti k právním úkonům má v oblasti autorského práva (jako zvláštního odvětví práva občanského) vliv pouze na schopnost fyzické osoby samostatně jednat v autorskoprávních vztazích, nikoli na možnost být autorem díla.

V pojetí autora jako výlučně fyzické osoby se projevuje jeden z rozdílů mezi kontinentálním a tzv. copyrightovým systémem autorského práva. Odlišné pojetí copyrightového systému, typického pro anglosaskou oblast a zejména Spojené státy americké, totiž umožňuje za autora považovat též osobu umělou (právníckou). V českém, resp. kontinentálním systému může naopak právnícká osoba (včetně zaměstnavatele u tzv. zaměstnaneckého díla) být

pouze subjektem odvozeným, neboť sama o sobě nemůže již z podstaty disponovat schopnostmi nutnými ke vzniku jakéhokoli díla.⁸ Stejně tak je odvozeným subjektem – vedle právnických osob – také jakákoli další fyzická osoba, která není autorem díla. Tyto další fyzické či právnické osoby mohou dílo užít (resp. vykonat právo dílo užít) na základě licenční smlouvy (a tedy se souhlasem autora) podle § 46 a následujících AZ, případně na základě zákona (bez nutnosti vyžádat si svolení autora), jako je tomu právě v rámci mimosmluvních institutů užití autorského díla, o nichž tato práce pojednává.

2.1 Osobnostní a majetková složka autorského práva z hlediska mimosmluvních institutů užití díla

Mimosmluvní instituty užití nezasahují do subjektivního autorského práva jako celku – vycházíme-li z tzv. kvazidualistické koncepce, v jejímž rámci se odlišuje (spíše obrazně než fakticky) složka osobnostní a majetková. Je ale nutno brát v potaz, že obě hlediska od sebe nelze v žádném případě separovat úplně, neboť česká autorskoprávní úprava je v principu na osobnostním základě založena.

Co se týká práv osobnostních, jedná se v případě subjektivního autorského práva o tzv. práva zvláštní, jako kontrast k osobnostním právům všeobecným. Zvláštní osobnostní práva (tzv. práva morální) přísluší pouze těm fyzickým osobám, které vytvořily dílo ve smyslu autorského zákona (§ 5 AZ), neboli autorům. Charakteristickým rysem těchto práv je skutečnost, že jsou navázána, resp. spojena více s dílem než se samotnou osobou autora. Vytvoření díla fyzickou osobou je tedy nezbytným předpokladem jejich existence. Tato specifická osobnostní práva jsou upravena v § 11 AZ. Jde především o právo rozhodnout o zveřejnění svého díla, osobovat si autorství či právo na nedotknutelnost díla. Typickým rysem těchto práv je také jejich

⁸ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křesťanová: *Autorský zákon – komentář a předpisy související*; Linde Praha, 2005, str. 64 - 65

úzké sepětí s osobou autora projevující se jejich zánikem v případě smrti autora.

Typickým rysem všeobecných osobnostních práv, upravených v §§ 11-16 OZ, je naopak to, že přísluší každému, kdo má způsobilost k právům a povinnostem – tedy zjednodušeně řečeno každé fyzické osobě bez ohledu na věk, vzdělání, majetek nebo sociální postavení. Mezi tato demonstrativně stanovená práva patří např. právo na ochranu života a zdraví, soukromí, jména a projevů osobní povahy, jako jsou například fotografie, soukromá korespondence nebo nahrávky hlasových projevů.

Mimosmluvní instituty užití autorského díla se zásadně práv označených jako zvláštní osobnostní nedotýkají. Z principu neomezení těchto práv vyplývá, že v rámci mimosmluvního užití nelze do díla zasahovat, jakkoli je měnit, užívat znevažujícím způsobem apod. - § 11 odst. 3 AZ. Zasáhnout do díla - a tedy potažmo i do osobnostních práv jeho autora – je přitom možné velmi snadno, například u zákonné licence citace podle § 31 AZ už jen zkomolením díla, jeho nedbalým zkrácením na úkor smysluplnosti či zamýšleného významu.

Naproti tomu smyslem tzv. práv majetkových je ochrana ekonomických zájmů vznikajících v souvislosti s autorským právem. Užití (v obecném slova smyslu) cizího díla na základě mimosmluvních institutů zasahuje právě do této hospodářské složky subjektivního autorského práva. Na rozdíl od osobnostních práv jsou majetková práva způsobilá být předmětem dědění a nezanikají smrtí autora. Nejdůležitějším z této skupiny práv je právo autora dílo užít, upravené v § 12 odst. 1 AZ:

„Autor má právo své dílo užít v původní nebo jiným zpracované či jinak změněné podobě, samostatně nebo v souboru anebo ve spojení s jiným dílem či prvky a udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva; jiná osoba může dílo užít bez udělení takového oprávnění pouze v případech stanovených tímto zákonem“.

Vedle tohoto základního práva se mezi majetková práva řadí ještě právo na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého (tzv. *droite de suite*) upravené v § 24 AZ a právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu (§25 AZ), tedy právo přímo související s jedním z mimosmluvních institutů.

2.2 Užití díla

Autorský zákon nepodává přesnou definici „užití“ díla, stanoví a definuje ovšem demonstrativním způsobem některé způsoby užití - § 12 odst. 4 AZ a §§ 13-23 AZ. Otázka, zda zákon vymezuje jednotlivé způsoby užití taxativním způsobem či nikoli, byla až do účinnosti novely č. 216/2006 Sb. do jisté míry sporná. Zatímco v teorii převládal názor o demonstrativním vymezení jednotlivých způsobů užití, pouhým restriktivním výkladem zákona - vzhledem k absenci jakéhokoli výrazu užívaného běžně v normotvorbě pro demonstrativní výčet („například“, „zejména“ apod.) bylo možno dospět k možnosti opačné. Autorský zákon v aktuálním znění již v § 12 odst. 5 v poslední větě jasně stanoví, že dílo lze užít i jiným způsobem než způsoby uvedenými v odstavci 4.

Právem dílo užít je tak podle § 12 odst. 4 zejména právo na rozmnožování díla (§ 13), na rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 14), dále též právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 15), na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 16), na vystavování originálu nebo rozmnoženiny díla (§ 17) a též i právo na sdělování díla veřejnosti (§ 18). Posledně citované právo je v § 12 odst. 4 písm. f) AZ demonstrativně vymezeno jako právo na provozování díla živě nebo ze záznamu a právo na přenos provozování díla (§ 19 a 20), dále též jako právo na vysílání díla rozhlasem či televizí (§21), právo na přenos rozhlasového či televizního vysílání díla (§ 22) i jako právo na provozování rozhlasového či televizního vysílání díla (§23).

Obecně lze konstatovat, že mezi „užití díla“ a anglickým výrazem „making available to the public“ značícím „zpřístupňování veřejnosti“ lze do velké míry položit rovnítko. Všechny v zákoně demonstrativně stanovené způsoby

užití díla (např. půjčování, vystavování, rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny díla) až na rozmnožování díla jsou vždy už svou přirozenou povahou spjaty se zpřístupňováním díla určitému (širšímu) počtu fyzických osob.

Užití díla bez svolení autora se zásadně – jak bylo uvedeno již výše – nesmí dotknout jeho osobnostních práv, upravených v § 11 AZ. Nepostiženo tak musí zůstat především právo autora rozhodnout o zveřejnění svého díla, osobovat si autorství včetně uvádění autorství při zveřejnění a dalším užití díla, je-li uvedení autorství při takovém užití obvyklé, a právo užívat dílo způsobem nesnižujícím jeho hodnotu. Při užití cizího díla na základě zpravodajské licence podle § 34 písm. b) - d) existuje přímo povinnost uvést při užití díla jméno autora, název díla a pramen, ledaže je to v konkrétním případě nemožné.

Nutno zdůraznit, že subjektivní autorské právo je v případě mimosmluvních institutů užití autorského díla omezováno s ohledem na tzv. veřejný zájem, což je výslovně stanoveno např. v § 3 AZ. Laickou představou o obsahu tohoto pojmu má pravděpodobně každý, jeho přesná definice už je ovšem složitější, už jen z toho důvodu, že v zákoně – a nikoli pouze autorském – není obsažena. Poměrně zdařilé vysvětlení tohoto pojmu lze nalézt v odborné literatuře, podle níž lze veřejným zájmem rozumět *„abstraktně pojatou představu celospolečenské potřeby, jež se plně nekryje s žádnými individuálními ani skupinovými zájmy v daném společenství, ale představuje opatření či činnost, která danému společenství v určitém historickém kontextu prospívá jako celku.“*⁹

Právní úprava mimosmluvních institutů užití autorského díla by měla citlivě „balancovat“ mezi přiměřeně složitými (právními a potažmo i faktickými) možnostmi užití autorských děl konečnými, řadovými uživateli a co nejširší a nejúčinnější právní ochranou autorů. V daném případě by bylo možné hovořit

⁹ Irena Reifová a kol.: *Slovník mediální komunikace*, vyd. 1, Praha, Portál, 2004, str. 318

o určitém „střetu“ realizace subjektivního autorského práva autora (a s tím souvisejícího zájmu na co největší ochraně jeho ekonomických zájmů) a veřejného zájmu na uspokojení informačních potřeb, vzdělání a umění.¹⁰

Vzhledem k fenoménu, označovanému jako „informační společnost“ a souvisejícím rozvojem komunikačních kanálů, především internetu, lze ovšem pozorovat spíše tendence k zužování výkladu a aplikačních předpokladů mimosmluvních institutů. Podle mého názoru tak v budoucnu (de lege ferenda) bude akcentována spíše právní ochrana autora – fyzické osoby, samozřejmě za předpokladu zachování jisté úrovně existence mimosmluvních institutů. Pro udržení vyváženosti je ale třeba připomenout existenci poměrně nového fenoménu označovaného jako creative commons¹¹. Zjednodušeně ji lze popsat jako sadu licencí, které autorům umožňují zvolit si autorskoprávní ochranu svého díla ve specifickém, menším rozsahu, než jak by ji přiznával zákon. Není příliš obtížné přijít na to, proč je pro mnohé autory výhodné, není-li jejich dílo chráněno v plném rozsahu, ale pouze tak, jak si autor zvolí. Řada mladých, začínajících umělců totiž ochotně vymění část autorskoprávní ochrany za co nejširší a nejsnadnější možnost, jak se dostat do povědomí veřejnosti. Právě koncepce creative commons bývá někdy označována za jeden ze směrů, kterým se v budoucnosti může autorské právo ubírat.¹²

Důsledkem „veřejného zájmu“ na omezení subjektivních autorských práv je také skutečnost, že ustanovení upravující mimosmluvní instituty v autorském zákoně (zejména §§ 29-39) mají ve valné většině kogentní charakter. Jinak řečeno, autor nemůže jejich použití vyloučit jednostranným právním úkonem. Exempci z této zásady tvoří jedna ze zákonných licencí – tzv. *užití originálu*

¹⁰ Doc. dr. Karel Knap: *Smluvní vztahy v autorském právu*, Orbis, 1967, str. 125 - 126

¹¹ Přesně vyjádřeno, Creative Commons je název americké neziskové organizace, která s ideou užší, „na míru“ upravené autorskoprávní ochrany přišla a zároveň celý systém licencí spravuje. Blíže srov. www.creativecommons.org

¹² například příspěvek Mirka Zemana na <http://www.lupa.cz/clanky/creative-commons-8211-budoucnost-copyrightu/>

nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením podle § 39 AZ. V tomto případě totiž zákon autorovi přiznává oprávnění zapovědět vystavení díla i jeho poskytnutí k vystavení při převodu vlastnictví. Rovněž u zpravodajské licence podle § 34 písm. c) může oprávněný subjekt (nejspíš vydavatel) zapovědět převzetí díla jiným médiem – periodickou tiskovinou, provozovatelem rozhlasového či televizního vysílání nebo internetovým serverem (tzv. přetisky).

2.3 Způsob zákonného zakotvení mimosmluvních institutů

Úprava mimosmluvních institutů je v AZ stále ještě do značné míry roztráštěna, ač poslední novela č. 216/2006 Sb. přinesla v tomto směru určité zlepšení.

Tak ustanovením o *výjimkách a omezení práva autorského* je věnován především díl čtvrtý zákona (§§ 29-39), ovšem zde obsažená materie není zcela vyčerpávající. Jeden z typů volného užití díla je dále upraven v § 3 AZ – *výjimky z ochrany podle práva autorského ve veřejném zájmu*, v § 66 je nově obsažena právní úprava volného užití *počítačového programu*, který je – v souladu s komercializací evropského autorského práva taktéž považován za dílo, pokud je autorovým vlastním duševním výtvozem (§2 odst. 2 AZ). Užití *volného díla* je upraveno v § 28 AZ. Bezúplatnou zákonnou licenci zasahující do *práva pořizovatele databáze* obsahuje § 92 AZ. Nově podle § 86 AZ platí taxativně formulovaná ustanovení o výjimkách a omezeních *autorského práva pro vysílatele a jeho vysílání*.

2.4 Dělení mimosmluvních institutů

Jak již bylo řečeno, teorie rozlišuje tři základní skupiny mimosmluvních institutů užití autorského díla:

1. **užití volného díla** - § 28 AZ. Jedná se o užití takového autorského díla, u něhož došlo k uplynutí doby trvání majetkových práv stanovených v § 27 AZ, tedy obecně po uplynutí 70 let od smrti autora – fyzické osoby, která dílo vytvořila (§5 odst. 1 AZ). Po uplynutí této doby je možné cizí dílo užit bezúplatně a bez svolení subjektu, na něhož majetková práva, způsobilá být na rozdíl od osobnostních práv předmětem dědění, přešla. Dílo je však nutno užit způsobem odpovídajícím tzv. postmortální ochraně díla podle § 11 odst. 5 AZ. Omezením rovněž není dotčeno právo toho, kdo poprvé zveřejní dosud nezveřejněné dílo, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv podle § 28 odst. 2 AZ.

2. **volné užití díla** - §3, § 30, §30a AZ. Tato výjimka vyjadřuje jednu z obecných zásad autorského práva, totiž že užití cizího díla pro vlastní osobní potřebu není považováno za užití podle autorského zákona. V rámci tohoto typu mimosmluvního institutů lze rozlišit dvě kategorie:
 - a) užití takového díla, které vůbec nepožívá ochrany podle autorského práva - §3 AZ: tato úprava se vztahuje na úřední díla včetně jejich úředních návrhů, obecní kroniky, státní symboly, symboly jednotky územní samosprávy, folklorní díla aj.

 - b) případy, kdy dílo je podle autorského práva chráněno, avšak jeho užití není považováno za užití podle autorského zákona - § 30, §30a, §30b AZ.

Důsledkem tohoto pojetí je mimo jiné i skutečnost, že při volném užití cizího díla absentuje povinnost uvádět jméno autora i označení díla, na rozdíl od zákonných licencí. Fakt, že dílo může být volně užito, nemá v případech pod bodem b) vliv na právo autora na hmotnou, tj. peněžitou odměnu za takové užití. Zákon ji upravuje v § 25 AZ.

Pojem volného užití díla je nutno vykládat restriktivně, ostatně sám zákon toto užití vymezuje značně úzkým způsobem: Volně užít dílo

podle § 30 AZ smí pouze fyzická osoba. Užitím nelze dále sledovat dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Přesný význam těchto pojmů je stanoven ve směrnici 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s právem autorským, podle níž se jedná o jakýkoli hmotný (zejména finanční, ale je myslitelný i jiný, věcný) či nehmotný (zlepšení pověsti v obchodních kruzích apod.) prospěch přesahující rámec osobní spotřeby fyzické osoby. „Osobní spotřeba“ přitom nemůže označovat pouze spotřebu jediné fyzické osoby, ale vztahuje se i na osoby jí blízké, zejména členy rodiny, obyvatele společné domácnosti. Prakticky si totiž nelze představit způsob, jímž by bylo – při maximálně možném restriktivním výkladu „osobní spotřeby“ – kontrolováno dodržování zákona.

Transpozice tzv. informační směrnice přinesla do českého právního řádu nový typ volného užití díla – tzv. *rozmnožování na papír nebo na podobný podklad* podle § 30a AZ, jehož odlišnost vůči výše zmíněnému, „klasickému“ druhu volného užití lze spatřovat především v rozšíření okruhu subjektů majících možnost tento mimosmluvní institut využít. Podle této výjimky mohou totiž postupovat jak fyzické osoby, a to i podnikající, tak i osoby právnické za předpokladu, že dílo užijí pro svou vlastní osobní spotřebu. Podrobněji bude o jednotlivých mimosmluvních institutech pojednáno v následujícím textu.

3. **zákonné licence** - §§ 31-39 AZ. V případě této výjimky vyplývá oprávnění užití cizí dílo nikoli z licenční smlouvy podle § 46 a následujících AZ, ale přímo ze zákonných ustanovení. Zákon ovšem pouze stanoví možnost dílo užití, tj. zasáhnout do majetkové složky subjektivního autorského práva. Není tedy možné zasahovat do osobnostních práv autora způsoby popsány výše. V závislosti na tom, zda se konkrétní zákonná licence dotýká pouze autorova práva udílet oprávnění k užití díla cizí osobou, nebo zda má též vliv na právo na autorskou odměnu, se rozlišují zákonné licence úplatné a bezúplatné.

2.5 Třístupňový test podle § 29 odst. 1 AZ

Jako tzv. třístupňový test (three-step-test) bývá označováno ustanovení § 29 odst. 1 AZ, podle něhož:

„Výjimky a omezení práva autorského lze uplatnit pouze ve zvláštních případech stanovených v tomto zákoně a pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora“.

Ustanovení umístěné na samotný úvod čtvrtého dílu zákona bylo zákonodárcem označeno za obecné. Jedná se o určitou generální klauzuli, podmínky, při jejichž kumulativním splnění mohou být jednotlivé mimosmluvní instituty použity. Uplatnění jakéhokoli mimosmluvního institutu tak musí – aby bylo v souladu se zákonem – splňovat jak konkrétní podmínky daného mimosmluvního institutu, tak i vyhovovat tomuto obecnému ustanovení.

Třístupňový test vylučuje užití (aplikaci) takové výjimky nebo omezení, které nemají výslovnou zákonnou oporu. Vzhledem k taxativnímu vymezení mimosmluvních institutů užití autorského díla i celkového smyslu úpravy tak nelze jejich počet například analogicky rozšiřovat. Restriktivně pojatý výklad zákona tu pramení ze skutečnosti, že mimosmluvní instituty užití autorského

díla představují jistý zásah do autorského práva ve veřejném zájmu, a nelze proto rozsah, v jakém je subjektivní autorské právo dotčeno, nadměrně a svévolně rozšiřovat. Naopak, výklad vztahující se k mimosmluvním institutům užití autorského díla musí bezpodmínečně mít zužující charakter.

Užití díla nesmí být dále v rozporu s běžným způsobem užití díla. Zákon přesně nevymezuje, co se rozumí „běžným užitím“, a ponechává tak vymezení obsahu tohoto termínu na aplikační praxi. Je zřejmé, že postoj zaujatý judikaturou a odbornou veřejností se může v čase měnit, například v souvislosti s rozvojem nových technologických postupů, případným rozmachem obcházení ustanovení autorského práva ze strany uživatelů děl apod.

Poslední z kumulativních podmínek je takový způsob užití díla, který nezasahuje nepřiměřeně do oprávněných zájmů autora. Ohledně pojmů „nepřiměřený“ a „oprávněné zájmy autora“ lze uvést obdobný komentář jako u termínu „běžné užití“.

Formulace třístupňového testu doznala novelou č. 216/2006 Sb. jistých změn, a to díky nutné transpozici tzv. informační směrnice 2001/29/ES. Do zmíněné novely obsahoval § 29 odst. 1 AZ toto ustanovení:

„Omezení práva autorského jsou dovolena jen ve zvláštních případech stanovených v tomto zákoně; nesmějí být vykládána způsobem, který by narušoval běžný výkon práv autorských a který by byl neospravedlnitelně na újmu oprávněným zájmům autora“.

Novelou tak – co se týče podstaty a smyslu ustanovení – nebyl třístupňový test významně dotčen. Zákonodárce původní úpravu teoreticky zpřesnil a uvedl do souladu s článkem 5 odst. 5 informační směrnice v tom smyslu, že se již nejedná o „pouhé“ výkladové pravidlo, nýbrž o samotnou *conditio sin qua non* uplatnění institutu.

Úprava tzv. třístupňového testu v českém autorském právu odpovídá také mezinárodněprávním závazkům České republiky. Ustanovení o třístupňovém testu obsahuje článek 9 odst. 2 Bernské úmluvy¹³:

„Zákonodárstvím států Unie se vyhrazuje možnost dovolit rozmnožování těchto děl v určitých zvláštních případech, pokud takové rozmnožení nenarušuje normální využívání díla a nezpůsobuje neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora“.

Lze pozorovat, že výjimka zakotvená v Bernské úmluvě týká pouze rozmnožování děl, nikoli jiných způsobů užití díla. Tzv. internetové smlouvy WIPO z roku 1996, kterými je Česká republika rovněž vázána, rozšířily ustanovení Bernské úmluvy i na digitální prostředí¹⁴.

Ustanovení § 29 odst. 2 pak pro uplatnění volných užití a zákonných licencí – s taxativně stanovenými výjimkami, např. pro licenci úřední a zpravodajskou, pro fotografickou podobiznu či pro nepodstatné vedlejší užití díla – stanoví další podmínku, kterou je zveřejnění díla. Ač tak není výslovně specifikováno, lze dovodit, že zde měl zákonodárce na mysli postup podle § 4 odst. 1. Rozhodnutí o zveřejnění díla je jedním ze základních osobnostních práv autora podle § 11 odst. 1 (vedle např. práva osobovat si autorství nebo práva na nedotknutelnost díla). Užití cizího díla na základě mimosmluvních institutů, jak již bylo zdůrazněno, nesmí zasahovat do osobnostní složky autorského práva.¹⁵

¹³ Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886, doplněná v Paříži dne 4. května 1896, revidovaná v Berlíně dne 13. listopadu 1908, doplněná v Bernu dne 20. března 1914 a revidovaná v Římě dne 2. června 1928, v Bruselu dne 26. června 1948, ve Stockholmu dne 14. července 1967 a v Paříži dne 24. července 1971 (vyhl. č. 133/1980 Sb., ve znění vyhl. č. 19/1985 Sb.)

¹⁴ Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) o právu autorském a Smlouva světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech, Ženeva 1996 .

¹⁵ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křesťanová: Autorský zákon – komentář a předpisy související; Linde Praha, 2005, str. 124

2.6 Vliv transpozice směrnice 2001/29/ES do českého právního řádu na úpravu výjimek a omezení autorského práva

Česká republika se stala – spolu s devíti dalšími státy – členským státem Evropské unie v květnu roku 2004. Došlo tím k završení poměrně dlouhého a komplikovaného procesu přistoupení, jehož prvopočátky lze spatřovat jednak v Dohodě o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci uzavřené mezi Československem a EHS v roce 1990, dále v tzv. Evropských dohodách o přidružení (s již samostatnou ČR byla podepsána v roce 1993, smlouva nabyla platnosti v roce 1995) a s nimi spojených protokolech. Dokument, běžně označovaný jako tzv. Asociační dohoda, byl základním právním podkladem pro vztahy mezi Evropskou unií a Českou republikou v „předčlenské“ době. Bezprostředním smluvním aktem, na jehož základě došlo k přijetí nových členských států do EU, se stala tzv. Smlouva o přistoupení k EU, podepsaná mezi stávajícími členskými státy a nově přistupujícími v Athénách v roce 2003. Od okamžiku přistoupení se tak pro Českou republiku stala závaznými veškerá ustanovení zakládajících smluv a platné právní akty, přičemž jejich účinnost mohla být na základě sjednaného přechodného období odložena.

Podstatou směrnice – jako jednoho z pramenů komunitárního práva – je stanovení určitého obsahu úpravy, který jsou členské státy ve stanovené lhůtě povinny provést, resp. promítnout do svého vnitrostátního práva. Jakými prostředky či formami, je ponecháno na zvážení, resp. možnostech každého členského státu. Obsah směrnice může být pouze rámcový, výjimečné ovšem nejsou ani případy, kdy již sama směrnice obsahuje velmi podrobnou úpravu, a členské státy se pak omezí na její reprodukci vnitrostátními prostředky, např. zákony. Směrnice navíc může zavazovat pouze členské státy (ať už všechny, či jen některé), a to pouze co do požadovaného cíle. Jak již bylo řečeno, prostředky a způsob dosažení ponechává na vnitrostátním právu

jednotlivých členských států, které jsou naopak povinny její obsah provést. Vzhledem k výše uvedenému je patrné, že forma směrnice jako pramene práva je vhodná pro úpravu komunitárního autorského práva, neboť umožňuje sladění vnitrostátních právních úprav s ohledem na možné odlišnosti.¹⁶

Takzvaná informační směrnice (plným názvem O harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv souvisejících v informační společnosti) byla přijata v květnu roku 2001. Vedle této normy upravují autorské právo na úrovni Evropských společenství také směrnice další, přijaté na základě tzv. Zelené knihy z roku 1988. Jedná se o tyto směrnice:

- 91/250/EHS o právní ochraně počítačových programů,
- 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech souvisejících s právem autorským v oblasti duševního vlastnictví,
- 93/83/EHS o koordinaci určitých předpisů týkajících se práva autorského a práv s ním souvisejících při družicovém vysílání a kabelovém přenosu,
- 93/98/EHS o koordinaci určitých předpisů týkajících se práva autorského a určitých práv s ním souvisejících,
- 96/9/EHS o právní ochraně databází,
- 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla
- 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví.

Vzhledem ke skutečnosti, že legislativní tvorba současného autorského zákona probíhala v době, kdy již existovaly jisté představy o budoucím zaměření informační směrnice, mohla se některá ustanovení – alespoň

¹⁶ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R.: *Evropské právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 239

v tehdy známém rozsahu – odrazit v jeho obsahu, a to i přesto, že Česká republika se členským státem Evropské unie stala až v květnu roku 2004.

Toto jisté sladění českého autorského zákona s tehdy ještě budoucím evropským právním předpisem bylo usnadněno také díky tomu, že podoba informační směrnice byla od počátku do značné míry ovlivněna jinými mezinárodněprávními dokumenty – tzv. internetovými smlouvami WIPO, kterými je Česká republika vázána již od roku 1996.

Konečná, zcela přesná podoba informační směrnice se však do autorského zákona z výše uvedených důvodů promítnout nemohla. Česká republika tak její obsah transponovala do svého právního řádu, a sice novelou autorského zákona č. 216/2006 Sb., která nabyla účinnosti dne 22. května 2006.¹⁷ Harmonizace českého autorského práva s informační směrnicí přitom měla být provedena již ke dni vstupu ČR do Evropské unie, tedy k 1. 5. 2004. Vzhledem k tomu podala Komise v lednu 2006 k Evropskému soudnímu dvoru žalobu na Českou republiku pro nesplnění povinnosti na základě článku 226 SES. V dubnu roku 2006 – tedy po podání žaloby - již ovšem k transpozici směrnice došlo, a sice výše zmíněnou novelou. Evropská komise tak svoji žalobu vzala zpět, a proto bylo v září rozhodnuto o vyškrtnutí věci z rejstříku Evropského soudního dvora. České republice ovšem byla uložena náhrada nákladů daného řízení.¹⁸

Novela z května roku 2006 promítla do českého právního řádu nejen ustanovení informační směrnice, ale i směrnice 2001/84/ES o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, směrnice 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech souvisejících s právem autorským v oblasti duševního vlastnictví a směrnice 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví. Vzhledem k zaměření

¹⁷ Důvodová zpráva dostupná na www.psp.cz

¹⁸ Žalobu i usnesení ESD je možno nalézt na <http://curia.europa.eu> pod jednacím číslem C-46/06.

rigorózní práce však transpozici těchto směrnic nebude dále věnována pozornost.

Bezprostředním smyslem právní úpravy obsažené v informační směrnici je především sladění autorskoprávních výjimek a omezení v členských státech Evropské unie, a to jak z hlediska jejich kvantity, tak i obsahové stránky.

Nepřímým, vyšším cílem pak bylo napomáhání dosažení cílů obsažených ve Smlouvě o založení Evropského společenství, především uplatňování čtyř svobod vnitřního trhu, a to právě prostřednictvím harmonizace právních předpisů. Jak je doslovně uváděno v bodě č. 7 informační směrnice, *„za tímto účelem je nutné přizpůsobit ty vnitrostátní autorskoprávní předpisy, které se v jednotlivých členských státech výrazně liší. Není ovšem nutné odstranit rozdíly, které fungování vnitřního trhu neovlivňují nepříznivě, nebo jim bránit“*. Dalším smyslem úpravy lze spatřit, jak informační směrnice sama stanoví, v usilování o podporu vzdělanosti a kultury při současném povolení výjimek nebo omezení ve veřejném zájmu pro účely vzdělávání a výuky.

V úvodu je demonstrativním způsobem odkazováno na zásady a pravidla zakotvená v tehdy již existujících směrnicích – 91/250/EHS, 92/100/EHS, 93/83/EHS a 96/9/ES. Je výslovně zdůrazněno, že informační směrnicí by jejich ustanovení neměla být dotčena. Ve zdůvodnění samotné úpravy je pak konstatována potřeba přiznat členským státům možnost stanovit určité výjimky nebo omezení pro případy vzdělávacích či vědeckých účelů ve prospěch veřejných institucí (kupříkladu jsou uváděny knihovny a archivy), pro účely aktuálního zpravodajství, pro citace, pro užití zdravotně postiženými osobami, veřejné bezpečnosti a užití ve správních a soudních řízeních. V jistých případech však za předpokladu přiměřené náhrady pro nositele práv. Směrnice rovněž povoluje - při zajištění spravedlivé odměny - možnost stanovit výjimku či omezení týkající se práva na rozmnožování zvukových, obrazových nebo audiovizuálních materiálů pro osobní užití. Pojem autorského práva, z něhož jsou výjimky a omezení následně koncipovány, je pro účely informační směrnice vymezen z hlediska materiálních práv, jako je to ostatně obvyklé i v případě jiných,

mezinárodněprávních předpisů. Rozumí se jím (čl. 2 až 4 směrnice) právo na rozmnožování předmětů ochrany, sdělování děl veřejnosti a právo na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti a právo na rozšiřování. Tedy práva, která jsou z hlediska českého autorského zákona považována za jednotlivé, demonstrativně uvedené složky práva autora dílo užít podle § 12 a následujících AZ.

Subjekty, jimž mají členské státy tato práva zaručit, jsou v článku 2 vymezeny osobou autora v případě díla, výkonného umělce v případě záznamů jejich výkonů, dále výrobci zvukových záznamů, pokud jde o zvukové záznamy a výrobci prvotních záznamů filmů ve vztahu k originálům a rozmnoženinám jejich filmů. Pokud jde o výjimky a omezení z takto definovaného autorského práva, směrnice je rozděluje do dvou základních skupin podle toho, zda je stanovena povinnost, či pouze možnost členských států tyto výjimky či omezení transponovat do vnitrostátních právních řádů.

Jako povinná byla v článku 5 odstavci 1 formulována výjimka pro tzv. dočasné úkony rozmnožení, které nemají samostatný hospodářský význam a jsou pouze nedílným a podstatným důsledkem, resp. projevem části technologického procesu. Jedná se o právní úpravu skutečnosti, že při používání komunikační sítě internet se za účelem rychlejšího a snadnějšího zobrazení webových stránek ukládají do prohlížeče jisté druhy souborů, což lze z pohledu zákona hodnotit jako vznik rozmnoženiny¹⁹. Tato výjimka tak našla odraz v § 38a odst. 1 AZ pod označením licence pro dočasné rozmnoženiny. V autorském zákoně už ovšem byla upravena dříve, a sice v § 37 odst. 2 písm. a) AZ. Výjimka stanovená v § 38a odst. 2 AZ pak umožňuje rozhlasovému a televiznímu vysílateli zhotovit dočasný záznam díla, k jehož vysílání autor udělil oprávnění, vlastními prostředky vysílatele a pro jeho vlastní vysílání. Ustanovení reaguje na zrušení § 50 odst. 6 AZ. Dále bude o

¹⁹ Srov. Tůma, Pavel: Nad problematikou souladu českého autorského práva s právem ES: článek uveřejněný na serveru www.epravo.cz, 29.4.2002

této licenci pojednáno v oddíle věnovaném jednotlivým mimosmluvním institutům.

Další z taxativně určených výjimek a omezení upravených v odstavci 2 článku 5 pak mohly členské státy do svých vnitrostátních právních řádů transponovat fakultativně. Nebylo by ovšem přípustné, pokud by kterýkoli ze států stanovil výjimku či omezení, které nejsou s informační směrnicí v souladu. Informační směrnice tak obsahuje následující taxativní výčet těch výjimek a omezení, které mohly být členskými státy přejaty. Vždy je stručně uvedeno, zda, popř. jakým způsobem se konkrétní výjimka promítla do českého právního řádu a zda jde pouze o zpřesnění, resp. úpravu již existující výjimky či omezení nebo – výjimečně – zcela nový mimosmluvní institut. U práva na rozmnožování podle článku 2 směrnice se jednalo o tyto výjimky:

- *„u rozmnoženin na papíře nebo jakémkoli podobném nosiči, přičemž tyto rozmnoženiny vznikly použitím jakékoliv fotografické techniky nebo některým jiným procesem s podobnými účinky, s výjimkou hudebnin, za předpokladu, že nositelé práv získají spravedlivou odměnu“.* Ustanovení se promítlo do § 30a AZ. Jedná se o nový typ mimosmluvního užití díla, či spíše jistý poddruh volného užití, který nebyl až do transpozice informační směrnice v autorském zákoně zakotven.
- *„u jakýchkoli rozmnoženin na jakémkoli nosiči vytvořených fyzickou osobou pro soukromé užití a účely, které nejsou přímo ani nepřímo komerční, a to za podmínky, že nositelé práv získají spravedlivou odměnu, která, pokud jde o dotyčné dílo nebo předmět ochrany, bere ohled na použití nebo nepoužití technologických prostředků uvedených v článku 6“.* Jedná se o volné užití díla pouze fyzickou osobou podle § 30 AZ, tedy jeden ze základních typů mimosmluvních institutů, obsažených v zákoně již před novelou č. 216/2006 Sb. Zmíněná novela však ustanovení do jisté míry změnila. Jednalo se ovšem spíše o zpřesnění a zákonné zakotvení těch skutečností, které byly v minulosti dovozovány teoreticky. Právo autora na spravedlivou odměnu pro

případy upravené v obou výše uvedených bodech je zakotveno v § 25 AZ.

- *„u zvláštních úkonů rozmnožování uskutečněných veřejně přístupnými knihovnami, vzdělávacími zařízeními nebo muzei nebo archivy, které nesledují přímý ani nepřímý hospodářský nebo komerční prospěch“.* Výjimka našla odraz v § 37 AZ pod označením knihovní licence. Autorský zákon tento mimosmluvní institut upravoval již před novelou, ta jej ale podstatně změnila vzhledem k transpozici jak informační směrnice, tak i směrnice 92/100/EHS.
- *„u dočasných záznamů děl vytvořených vysílacími organizacemi jejich vlastními prostředky a pro jejich vlastní vysílání, na základě jejich výlučně dokumentární povahy může být povoleno uchovávání těchto záznamů v úředních archivech“.* Tato výjimka se zobrazila v § 86 AZ.
- *„u vysílání uskutečněného sociálními institucemi sledujícími nekomerční cíle, jakými jsou nemocnice nebo věznice, a to za podmínky, že nositelé práv získají spravedlivou odměnu“.* Jde o „licenci pro sociální zařízení“ podle § 38e AZ, která až do novely č. 216/2006 Sb. nebyla v autorském zákoně obsažena.

V článku 5 odstavci 3 informační směrnice jsou stanoveny výjimky a omezení z práv podle článků 2 a 3, tedy jak z práva na rozmnožování, tak i sdělování díla veřejnosti a práva na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti:

- *„užití pouze pro ilustrační účel při vyučování nebo při vědeckém výzkumu, pokud je uveden zdroj včetně jména autora, je-li to možné, a to v rozsahu opodstatněném sledovaným nekomerčním účelem“.* Výjimka se v daném případě promítla do ustanovení § 31 odst. 1 písm. c) AZ. Tento typ citace byl jako jeden z mimosmluvních institutů užití již v zákoně obsažen. Novela přinesla pouze jisté zpřesnění.
- *„užití ve prospěch osob zdravotně postižených, přičemž toto využití se přímo týká uvedeného postižení a je nekomerční povahy, a to*

v rozsahu vyžadovaném dotyčným postižením“. Jedná se o § 38 AZ – licence pro zdravotně postižené. Tento typ mimosmluvního institutu užití díla byl v autorském zákoně zakotven již před transpozicí informační směrnice, a to v § 37 odst. 2 písm. c) a § 38 odst. 1, 2 AZ. Novela č. 216/2006 Sb. tuto výjimku upravila samostatně a sjednotila tak dosavadní poněkud nepřehlednou úpravu.

- *„rozmnožování tiskem, sdělování veřejnosti nebo zpřístupňování zveřejněných článků o aktuálních hospodářských, politických nebo náboženských tématech nebo vysílaných děl nebo jiných předmětů ochrany stejné povahy v případech, kdy takové užití není výslovně vyhrazeno a pokud je uveden zdroj včetně jména autora, nebo užití děl nebo jiných předmětů ochrany ve spojitosti se zpravodajstvím týkajícím se aktuálních událostí, a to v rozsahu opodstatněném informativním účelem a pokud je uveden zdroj včetně jména autora, je-li to možné“.* Zpravodajská licence podle § 34 písm. b) a c) AZ v zákoně byla obsažena již před novelou č. 216/2006 Sb. Tomuto mimosmluvnímu institutu užití díla bude v následujícím textu věnována samostatná pasáž.
- *„citáty pro takové účely, jako je kritika nebo recenze, za předpokladu, že se vztahují k dílu nebo jinému předmětu ochrany, které již byly oprávněným způsobem zpřístupněny veřejnosti, že uvádějí zdroj včetně jména autora, je-li to možné, a že jejich užití je v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem“.* Citace podle § 31 odst. 1 písm. b) AZ. Jedná se o „tradiční“ výjimku obsaženou již v předchozí zákonné úpravě.
- *„užití pro účely veřejné bezpečnosti nebo pro zajištění náležitého provedení správního, parlamentního nebo soudního řízení nebo zpravodajství o něm“.* Úřední licence podle § 34 písm. a) AZ byla v zákoně obsažena již před novelou.
- *„užití politických projevů a úryvků veřejných přednášek nebo podobných děl nebo předmětů ochrany v rozsahu opodstatněném*

informativním účelem a za předpokladu, že je uveden zdroj včetně jména autora, s výjimkou případů, kdy toto není možné“. Jedná se o licenci podle § 34 písm. d) AZ. Toto ustanovení navazuje na zrušení § 3 písm. c) AZ, které až do novely č. 216/2006 Sb. upravovalo právní režim užití politických projevů a veřejných přednášek. Přesunem této výjimky ze skupiny mimosmluvních institutů užití díla nazvaných „Výjimky z ochrany podle práva autorského ve veřejném zájmu“ v § 3 AZ do čtvrtého dílu AZ (§29 - §39), tedy pod označení „Výjimky a omezení práva autorského“ zákonodárce vyjádřil tu skutečnost, že politické projevy, veřejné přednášky a podobná díla nejsou z autorskoprávní ochrany vyjmuta v plném rozsahu, jak by jejich původní začlenění v autorském zákoně bylo možné nesprávně interpretovat. Vzhledem k tomu, že v případě těchto děl má autor stále právo rozhodnout o jejich užití v souboru, jedná se fakticky o zákonnou licenci (omezení práva) než výjimku z ochrany, čemuž nyní odpovídá i zařazení úpravy v autorském zákoně.

- *„užití během náboženských úkonů nebo úředních akcí pořádaných orgánem veřejné moci“*. Již existující licence podle § 35 odst. 1 AZ byla nově rozšířena i na užití děl při úředních akcích pořádaných orgány veřejné správy.
- *„užití děl jako jsou architektonická díla nebo sochy vytvořené za účelem jejich trvalého umístění na veřejných místech“*. Obsah stávající výjimky podle § 33 AZ odst. 1 AZ – užití díla umístěného na veřejném prostranství - byl informační směrnici redukován na díla, která jsou na místech veřejného prostranství umístěna trvale.
- *„příležitostné včlenění díla nebo jiného předmětu ochrany do jiného materiálu“*. Jde o tzv. nepodstatné vedlejší užití díla podle § 38c AZ. Tato výjimka dosud nebyla v autorském zákoně obsažena.
- *„užití pro reklamu veřejné výstavy nebo prodeje uměleckých děl, a to v rozsahu nezbytném pro propagaci uvedené akce, s výjimkou jakéhokoliv jiného komerčního užití“*. Ustanovení se promítlo do § 32

AZ s označením propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje (tzv. katalogová licence). Tato licence byla v AZ obsažena již před účinností novely č. 216/2006 Sb.

- *„užití pro účely karikatury, parodie, parafráze nebo koláže“.* Tato výjimka obsažená v § 31a vládního návrhu novely autorského zákona nebyla do vnitrostátní úpravy transponována, což odpovídá výše zmíněné možnosti, nikoli povinnosti členských států zahrnout do své vnitrostátní úpravy všechny či některé z taxativně stanovených výjimek a omezení obsažené v informační směrnici. Ačkoli předkladatel novely zákona – tedy vláda – zahrnul do svého návrhu výjimky a omezení v plném počtu, nepovažoval zákonodárce za nutné tento konkrétní institut převzít. Tato výjimka ale existuje například ve Francii, a to již od doby před transpozicí informační směrnice.
- *„užití ve spojitosti s názorným předváděním nebo opravou zařízení“.* Užití díla podle § 30b AZ. Výjimka již v zákoně existovala v § 30 odst. 2 písm. b) AZ.
- *„užití uměleckého díla ve formě budovy nebo nákresu nebo plánu budovy pro účely rekonstrukce uvedené budovy“.* Jedna ze zákonných licencí byla až do novely č. 216/2006 Sb. upravena v § 9 odst. 5 AZ, tedy v ustanovení upravujícím vznik autorského práva. Licence, která řeší střet autorského práva a práva vlastníka (uživatele) stavby vyjadřující architektonické dílo je v souladu s informační směrnicí nově vyjádřena ve čtvrtém dílu zákona, mezi výjimkami a omezeními práva autorského, a sice v § 38d písm. b) pod označením „licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým“.
- *„užití sdělením nebo zpřístupněním děl nebo jiných předmětů ochrany, které nejsou předmětem prodeje nebo licenčních podmínek, jednotlivcům ze strany veřejnosti pro účely výzkumu nebo soukromého studia, a to prostřednictvím k tomu určených zařízení v prostorách institucí uvedených v odst. 2 písm. c), pokud jsou uvedená díla nebo*

předměty ochrany součástí sbírek těchto institucí“. Jedná se o knihovní licenci podle § 37 odst. 1 písm. c) AZ.

- *„užití v určitých jiných případech menšího významu, pokud již v rámci vnitrostátních právních předpisů existují výjimky nebo omezení, za předpokladu, že se tyto případy týkají pouze analogových užití a nenarušují volný pohyb zboží a služeb v rámci Společenství, aniž jsou tím dotčeny jiné výjimky a omezení uvedené v tomto článku“.* Výjimka určité „generální“ povahy umožnila členským státům, aby si – stále v souladu s informační směrnicí – ponechaly ve svých vnitrostátních úpravách výjimky a omezení splňující výše uvedené podmínky, které mají jistý „tradiční“ charakter a zohledňují možná, nepříliš podstatná specifika jednotlivých národních úprav. V autorském zákoně našla tato možnost odraz kupříkladu v licenci pro fotografickou podobiznu - § 38b AZ, užití díla v rámci školních představení a užití díla školního - § 35 odst. 2,3 AZ, užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením - § 39 AZ. Odstavec 4 článku 5 informační směrnice dále poskytuje členským státům možnost stanovit výjimku nebo omezení, které se týká dalšího z majetkových práv – práva na rozšiřování podle článku 4 směrnice, a to v případě, že lze stanovit výjimku nebo omezení týkající se práva na rozmnožování podle odstavců 2 a 3 článku 5. Rozsah takového rozmnožování přitom musí být opodstatněn jeho účelem. V článku 5 odstavci 5 je pak obsažena formulace již zmíněného tzv. třístupňového testu.

2.7 Mezinárodněprávní závazky České republiky z pohledu autorského práva

Česká republika je v současné době vázána následujícími smlouvami. Seznam je pouze demonstrativní a nepokrývá tak plně veškeré smluvní závazky.

- Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl v revizní podobě z Paříže (1971)

- Mezinárodní úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a televizních a rozhlasových organizací (Řím 1964)
- Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví - TRIPS – od 1996
- Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském – WCT (Ženeva 1996)
- Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech – WPPT (Ženeva 1996)

2.8 „Hotelová výjimka“ a její osud v českém autorském právu

Jako „hotelová výjimka“ bylo v období od února 2005 do května 2008 poněkud zjednodušeně označováno ustanovení § 23 AZ (či přesněji řečeno jeho druhá věta), podle níž se *„za provozování rozhlasového a televizního vysílání podle § 18 odst. 3 nepovažuje zpřístupňování díla pomocí přístrojů technicky způsobilých k příjmu rozhlasového a televizního vysílání ubytovaným v rámci poskytování služeb spojených s ubytováním, jsou-li tyto přístroje umístěny v prostorách určených k soukromému užívání ubytovanými osobami“*. Podle dotčeného § 18 odst. 3 není sdělováním díla veřejnosti pouhé provozování zařízení umožňujícího nebo zajišťujícího takové sdělení (není jím tedy pouhé zajištění televizoru, popř. radiopřijímače). V § 23 AZ je též stanoveno, že za výše specifikované provozování rozhlasového a televizního vysílání (tedy podle § 18 odst. 3 AZ) nelze považovat ani zpřístupňování díla pacientům při poskytování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních – zde jde o výjimku označovanou jako tzv. nemocniční.

„Hotelová výjimka“ tak ve výše uvedené podobě představovala exempci z autorova výlučného práva na provozování rozhlasového či televizního vysílání podle § 23 AZ. Jak již bylo uvedeno výše, provozování rozhlasového či televizního vysílání podle § 23 AZ je jedním z demonstrativně stanovených

způsobů práva na sdělování díla veřejnosti podle § 12 odst. 4 písm. f) body 1.-4., resp. podle § 18 AZ. Do AZ byla „hotelová výjimka“ začleněna první z řady novel AZ, a sice zákonem č. 81/2005 Sb., účinným od 23. 2. 2005. Výjimka se vztahovala nejen na práva autora – fyzické osoby k dílu, ale též na práva s autorským právem související.

Již v době „zrodu“ této novely s ní ministerstvo kultury jako resortně příslušný orgán projevovalo nesouhlas s poukazem na její rozpor s mezinárodními i komunitárními závazky ČR, a sice konkrétně s Bernskou úmluvou, Všeobecnou úmluvou o autorském právu, Smlouvou světové organizace duševního vlastnictví o právu autorském a tzv. informační směrnici 2001/29/ES²⁰. Co se týče následujícího postupu, předkladatel zákona zamýšlel „hotelovou výjimku“ z AZ odstranit poměrně záhy po jejím zapracování právě z výše uvedených důvodů. Stanoviska poskytnutá ministerstvem zahraničních věcí (dále jen „MZV“) a odborem kompatibility Úřadu vlády se však neshodovala, neboť zatímco MZV trvalo na existenci rozporu mezi § 23 AZ a mezinárodními a komunitárními závazky ČR, odbor kompatibility Úřadu vlády byl opatrnější a s ohledem na různorodou praxi v jednotlivých členských státech Unie a také na dosud neexistující právní výklad pojmu „sdělování veřejnosti“ nebylo jeho hodnocení jednoznačné²¹.

Podobným legislativním potížím jako v České republice čelili i ve Španělsku, kde došlo k vnitrostátnímu soudnímu řízení mezi organizací SGAE (španělský kolektivní správce, obdoba tuzemské organizace OSA) jako žalobcem a společností provozující sítí hotelů Rafael Hoteles SA. V hotelech provozovaných společností Rafael Hoteles SA docházelo k užívání televizních a rozhlasových přístrojů, což bylo podle SGAE možné považovat za sdělování děl veřejnosti. Jednalo se přitom o taková díla, ohledně nichž příslušná práva spravovala právě SGAE. Ta se obrátila – vzhledem k podezření, že dochází

²⁰ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křesťanová: *Autorský zákon – komentář a předpisy související*, Linde Praha, 2005, str. 112.

²¹ *Důvodová zpráva k zákonu č. 168/2008 Sb.*

k porušování autorských práv - na soud. Soudce pak – v souladu s čl. 234 SES – vznesl u Evropského soudního dvoru (dále jen ESD) předběžnou otázku týkající se výkladu pojmu „sdělování veřejnosti“ v případě televizních přijímačů umístěných v hotelových pokojích.

Nutno zdůraznit, že v tomto případě se jedná o tzv. sekundární užití, tj. situaci, kdy osoba odlišná od vysílatele (nejspíš majitel hotelu) umožňuje třetím osobám sledovat či poslouchat televizní nebo rozhlasové vysílání. Zpřístupňování děl veřejnosti tedy spočívá v tom, že třetí osoba umožňuje sledovat vysílání novému okruhu veřejnosti, a to bez ohledu na počet osob současně přítomných, bez ohledu na povahu prostoru, v němž k tomu dochází, a bez ohledu na užívanou techniku přenosu signálu.²²

Vzhledem k situaci ve Španělsku, resp. k vyvolanému řízení o předběžné otázce u ESD upustil navrhovatel prozatímně od návrhu novely a rozhodl se posečkat na výsledek tohoto řízení. Takto o tom Česká republika informovala dopisem ministra zahraničních věcí poté, co již bylo s ČR zahájeno řízení o porušení Smlouvy o založení Evropského společenství (tzv. infringement) vzhledem k nesouladu § 23 věty druhé AZ s informační směrnicí. Rozsudek byl ESD vydán v prosinci roku 2006²³. ESD se v něm přiklonil k širokému výkladu pojmu „sdělování veřejnosti“ – tak aby bylo dosaženo zavedení vysoké stupně ochrany autorů tím, že jim za užívání děl ze strany veřejnosti bude příslušet patřičná odměna. Ochrana autorů je přitom jeden z hlavních cílů informační směrnice.²⁴ S obvyklou námitkou vlastníků hotelů, popřípadě lobbistů z oblasti cestovního ruchu, jejíž těžiště spočívalo v poukazu na „soukromý“ charakter hotelových pokojů, se ESD vypořádal s jistou dávkou elegance. Konstatoval totiž, že soukromá, nebo veřejná povaha místa sdělování je bezvýznamná, neboť směrnice vyžaduje svolení autora nikoli pro

²² *Tamtéž.*

²³ *Lze jej najít na <http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm> pod číslem C-306/05*

²⁴ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním související v informační společnosti.*

přenosy ve veřejném místě nebo na místě přístupném veřejnosti, ale pro sdělování, kterými se dílo zpřístupňuje veřejnosti.²⁵ Dále také ESD uvedl, že poskytuje-li hotelové zařízení prostřednictvím takto umístěných televizních přijímačů signál svým klientům ubytovaným v pokojích tohoto zařízení nebo přítomným v jakýchkoli jiných prostorách uvedeného zařízení, jedná se o sdělování veřejnosti, aniž by bylo nutné se zabývat tím, jaká technika přenosu signálu je užívána²⁶.

Z výše citovaného vyplývá, že v pomyslném duelu zvítězil výklad, podle kterého je „hotelová výjimka“ neslučitelná s komunitárními i mezinárodními závazky ČR. Nenaplnila se očekávání některých odborníků, kteří se domnívali, že dikce § 23 je s mezinárodními smlouvami a předpisy evropského práva v souladu²⁷. Zákonodárce tak byl nucen reagovat a harmonizovat § 23 AZ s *acquis communautaire*. Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, příslušná novela byla schválena Poslaneckou sněmovnou na počátku února roku 2008. Publikována pak byla ve Sbírce zákonů pod číslem 168/2008 Sb. v květnu téhož roku, přičemž účinnosti nabyla dnem vyhlášení²⁸.

Je ovšem nutné konstatovat, že dikce této novely je velmi problematická. Nedošlo totiž – jak by snad bylo možné očekávat – k prostému zrušení tzv. hotelové výjimky. Zákonodárce ji ze zákona neodstranil, došlo pouze k úpravě § 23 věty druhé do následující podoby:

²⁵ Tisková zpráva ESD č. 95/06 ze 7. prosince 2006

²⁶ *Tamtéž.*

²⁷ Marie Šebelová: *Autorské právo: zákon, komentáře, vzory a judikatura, nakladatelství Computer Press, 2006, str. 178*

²⁸ *Novela rovněž odstranila rozpor české právní úpravy s články 43 a 49 Smlouvy o založení ES (SES) spočívající v ustanovení § 97 odst. 2 AZ, podle něhož může být kolektivním správcem pouze právnická osoba se sídlem v České republice. Původní stav nebyl v souladu se zásadou volného pohybu služeb podle kapitoly 3 SES.*

„Za zpřístupňování díla pomocí přístrojů technicky způsobilých k příjmu rozhlasového a televizního vysílání ubytovaným v rámci poskytování služeb spojených s ubytováním, jsou-li tyto přístroje umístěny v prostorách určených k soukromému užívání ubytovanými osobami, přísluší autorům odměna, která v úhrnu za všechny kolektivní správce nesmí přesáhnout 50 % výše poplatku za jeden přístroj stanovenou zvláštním zákonem.“

Zvláštním zákonem, na něhož je odkazováno, je zákon č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Problematicnost lze podle mého názoru spatřovat jednak (a především) v tom, že hotelová výjimka z AZ nezmizela. Zákonodárce ji pouze do jisté míry „změkčil“. Druhou otázkou je pak způsob, jakým tak bylo učiněno – v podstatě odkazem soukromoprávního předpisu na předpis z oblasti práva veřejného. Do třetice je třeba dodat, že v takřka nezměněné podobě zůstala v AZ také tzv. nemocniční výjimka, která taktéž oporu v komunitárních závazcích České republiky nenachází. Na základě uvedených skutečností se domnívám, že poslední novela AZ není kvalitním a především dlouhodobým řešením. Povinnosti dostát svým komunitárním a mezinárodním závazkům se Česká republika v konečné fázi nemůže vyhnout.

2.8.1. Hotelová výjimka v české judikatuře

Problematiku tzv. hotelové výjimky reflektovala i česká judikatura, a to v jednom z rozsudků Krajského soudu v Praze, který následně ve druhém stupni posuzoval i Vrchní soud.²⁹ Žalobcem ve věci byl OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním. Ten se na žalovaném, provozovateli hotelu v Rakovníku, domáhal nezaplacené odměny z licenční smlouvy podle § 49 autorského zákona za období od července do prosince roku 2005. Tedy za dobu, během níž bylo ustanovení o tzv. hotelové výjimce účinné. Provozovatel

²⁹ Rozsudek KS v Praze pochází z 26.2.2007 (sp. zn. 36 C 115/2005), rozsudek VS v Praze ze dne 19.2. 2008 (sp.zn. 3 Co 34/2007)

hotelu přitom odměnu za předcházející období, kdy ustanovení neexistovalo a v němž využíval stejné množství televizních přístrojů a počítačů, uhradil. OSA namítal – podobně jako ministerstvo zahraničních věcí a jiné subjekty – rozpor novelizovaného ustanovení s Bernskou úmluvou o ochraně literárních a uměleckých děl, Všeobecnou úmluvou o autorském právu, Smlouvou WIPO o právu autorském, ale i Mezinárodním paktem o hospodářských a kulturních právech³⁰ a samozřejmě také informační směrnicí.

Žalovaný svá tvrzení opíral především o novelizované znění § 23 AZ a poukazoval na to, že podle jeho názoru žalobce nemá s ohledem na výklad zákona na odměnu nárok. Zároveň se domníval, že hotelový pokoj nemá charakter veřejného prostoru. Dokonce se na něho podle jednoho z rozhodnutí Nejvyššího soudu vztahuje ochrana tzv. domovní svobody. V rozsudku soudu prvního stupně je konstatováno, že dosavadní praxe (tj. před vznikem „hotelové“ novely) posuzovala podobné žaloby jako důvodné. Jinými slovy, kolektivní správci byli při požadování svých nároků úspěšní, a to navzdory argumentaci povinných subjektů, která se také týkala soukromého charakteru hotelových pokojů. Vystala proto otázka, jak se soud s novelizovaným zněním § 23 vyrovná. Při své argumentaci soud odkázal na jedno z dřívějších rozhodnutí KS v Praze, potvrzené pražským Vrchním soudem, v prakticky totožné věci. Tehdy bylo mimo jiné uvedeno, že „*výklad, který by vnesl do věci rozlišování prostor „veřejných“ a „neveřejných“ by (...) byl mimořádně nepříznivý pro autory. (...) Soud proto chápe nadále veškeré prostory hotelu (restaurace, jiné podobné provozovny) za nedílný celek, kde má jeho provozovatel povinnost zákonným způsobem otázku provozování autorských práv řešit.*“³¹ Krajský soud v „rakovnickém“ rozhodnutí dále shledal závažný rozpor mezi tehdy existující „hotelovou výjimkou“ a ustanoveními výše zmíněných mezinárodních smluv i informační směrnice, s výjimkou Mezinárodního paktu o hospodářských a kulturních

³⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976, publikovaná pod číslem 120/1976 Sb.

³¹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, č.j. 3 Co 62/2004 – 70

právech.³² V souladu s § 109 odst. 1) písm. d) OSŘ pak požádal Soudní dvůr Evropských společenství o rozhodnutí v předběžné otázce.³³ Vznesené dotazy se týkaly jednak toho, zda má autor podle informační směrnice právo na odměnu při provozování díla rozhlasem nebo televizí, jsou-li tyto umístěny v soukromých částech ubytovacího prostoru, ale také přímo toho, zda je tzv. „hotelová výjimka“ v rozporu s komunitárním právem ES. Soudní dvůr reagoval zasláním již výše popsaného rozsudku SGAE vs. Rafael Hoteles SA a Krajský soud v Praze na zodpovězení své předběžné otázky dále netrval. V rozsudku je parafrázován názor, podle kterého je třeba oddělit otázku soukromého, resp. veřejného charakteru hotelových pokojů od toho, zda v nich dochází či nedochází ke sdělování díla veřejnosti. Hotelový pokoj je možné považovat za soukromý prostor, i tak zde ale dochází ke sdělování díla veřejnosti.

Soud prvního stupně žalobě vyhověl v plném rozsahu, přičemž konstatoval, že *„kromě toho, že mezinárodní smlouvy, přijaté Českou republikou, nemohou být měněny ustanovením vnitrostátního práva, (...) je podstatou a smyslem autorského práva jako celku zajistit především práva autorů, a to mezinárodně a jednotným způsobem. Toto právo proto nelze bez dalšího krátit, aniž by to bylo řešeno dohodou na mezinárodní úrovni.“* Žalovaný tak byl povinen zaplatit žalobci odměnu ve výši necelých 3000 Kč spolu s náklady řízení. Rozhodnutí prvoinstančního soudu bylo přibližně o rok později potvrzeno rozsudkem Vrchního soudu v Praze.

³² Žalobce poukazoval na údajný rozpor s čl. 15 odst. 1 písm. c) Paktu.

³³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

3. Jednotlivé mimosmluvní instituty užití autorského díla

Následující text je věnován podrobnějšímu rozboru dvou typů mimosmluvních institutů užití autorského díla, a sice tzv. volným užitím a zákonným licencím. O třetím druhu výjimky, tzv. užití volného díla, již bylo pojednáno výše.

3.1 Volná užití

Právní úprava volných užití je zakotvena v § 30,30a a 30b AZ.

3.1.1 Volná užití podle § 30

Co se týče volného užití podle § 30 AZ, zákon stanoví, že:

- (1) „Za užití díla podle tohoto zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, nestanoví-li tento zákon jinak.*
- (2) Do práva autorského tak nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla.*
- (3) Nestanoví-li tento zákon dále jinak, užitím podle tohoto zákona je užití počítačového programu či elektronické databáze i pro osobní potřebu fyzické osoby či vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby včetně zhotovení rozmnoženiny takových děl i pro takovou potřebu; stejně je užitím podle tohoto zákona zhotovení rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou i pro osobní potřebu fyzické osoby či vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby (§30a) a pořízení záznamu audiovizuálního díla při jeho provozování ze záznamu nebo jeho přenosu (§20) i pro osobní potřebu fyzické osoby.*

(4) Rozmnoženina nebo napodobenina díla výtvarného zhotovená pro osobní potřebu fyzické osoby podle odstavce 1 musí být jako taková vždy zřetelně označena.

(5) Rozmnoženina nebo napodobenina díla výtvarného zhotovená pro osobní potřebu fyzické osoby podle odstavce 1 nesmí být použita k jinému než tam uvedenému účelu.

(6) Ustanovení § 25, 43 a 44 nejsou odstavcem 1 dotčena“.

Užití pro osobní potřebu fyzické osoby je v praxi jedním z nejčastějších mimosmluvních institutů užití autorského díla (ne-li vůbec nejčastějším) a zřejmě každý člověk se s ním již setkal, ať již vědomě či nevědomě. Jde o vyjádření obecné autorskoprávní zásady, podle níž se za užití díla zásadně nepovažuje užití pro osobní potřebu, které je z povahy a funkce práva autorského volné.³⁴ Na základě tohoto zákonného ustanovení má tak v podstatě neomezený okruh fyzických osob možnost užít cizí autorské dílo bez nutnosti žádat autora díla o svolení k takovému užití. Vyžadování souhlasu pro každou fyzickou osobu zvláště by navíc bylo v praxi nepředstavitelné. Na druhou stranu, autory díla je nutné s ohledem na mimořádnou duševní nebo fyzickou aktivitu, kterou při vzniku díla vyvinuli, chránit před zneužitím výsledku jejich výlučné činnosti. K tomu slouží jak restriktivní charakter § 30 AZ a jeho vyžadovaný soulad s tzv. třístupňovým testem podle § 29 AZ, tak i právo na odměnu pro autora za takové užití. Subjektem povinným odměnu platit je nikoli oprávněná fyzická osoba – uživatel díla, ale podle § 25 odst. 2 písm. a)-e) AZ výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů ke zhotovování tiskových záznamů, rozmnoženin, nenahraných nosičů záznamů, popřípadě i dopravce nebo zasílatel těchto přístrojů nebo poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu, jde-li o tiskové rozmnoženiny. Odměna není přitom placena přímo autorovi volně užitého díla, ale příslušnému kolektivnímu správci díla, jemuž oprávnění k činnosti

³⁴ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křestianová: *Autorský zákon – komentář a předpisy související*, Linde Praha, 2005, str. 126

uděluje ministerstvo kultury. Aktuálním legislativním záměrům na komunitární úrovni, které se týkají těchto tzv. náhradních odměn, je v práci věnována samostatná pasáž.

Jak už bylo výše naznačeno, § 30 upravuje užití díla pro osobní potřebu pouze fyzické osoby. Osobní potřebou se rozumí soukromé užití, tj. užití ve společenství rodiny či osob blízkých.³⁵ Ustanovení odstavce 4 pak stanoví povinnost zřetelně označit rozmnoženinu nebo napodobeninu díla výtvarného pro osobní potřebu, např. slovem „kopie“ apod. V odstavci 5 je dále zakázáno použít tuto rozmnoženinu nebo napodobeninu k jinému účelu než tomu uvedenému v odstavci 1, tj. musí se jednat o užití pouze pro osobní potřebu, jehož smyslem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu.

3.1.2 Rozmnožování na papír nebo na podobný podklad podle § 30a

(1) „Do práva autorského nezasahuje

- a) fyzická osoba, která pro svou osobní potřebu,*
- b) právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní vnitřní potřebu,*
- c) ten, kdo na objednávku pro osobní potřebu fyzické osoby,*
- d) ten, kdo na objednávku pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby*

³⁵ Marie Šebelová: *Autorské právo: zákon, komentáře, vzory a judikatura*, nakl. Computer Press, 2006, str. 60

zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky, s výjimkou případu, kdy jde o vydaný notový záznam díla hudebního či hudebně dramatického, a v případech podle písmen c) a d) řádně a včas platí odměnu podle § 25.

(2) Ustanovení § 30 odst. 4 až 6 se použijí obdobně.“

Ustanovení § 30a upravuje jednak volné užití díla rozmnožováním pro osobní potřebu na papír nebo podobný podklad, jednak – jako novinku oproti předchozí právní úpravě – zákonnou licenci určenou právnickým osobám a podnikajícím fyzickým osobám v souvislosti s rozmnožováním díla pro vlastní vnitřní potřebu. Rozšíření zákonné licence i ve prospěch těchto subjektů je důsledkem implementace informační směrnice, o níž bylo již podrobně pojednáno. Aby ovšem právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba mohly tuto zákonnou licenci využít, je vyžadováno, aby se tak stalo *pro vlastní vnitřní potřebu*, tj. nikoli tehdy, jde-li o přímý nebo nepřímý hospodářský nebo obchodní prospěch takových osob. Zákon ovšem neumožňuje ani pro osobní potřebu (u fyzických osob) nebo vlastní vnitřní potřebu (právnické osoby a podnikající fyzické osoby) zhotovit tiskovou rozmnoženinu vydaného notového záznamu díla hudebního nebo hudebně dramatického. Pojem „notový záznam díla“ nahradil v minulosti existující označení „partitura“.

Stejně jako přednovelová úprava, i zde AZ hovoří o „rozmnoženině“ tj. z hlediska gramatického je zde důsledně použito jednotné číslo. Z toho by bylo možné striktním výkladem usuzovat, že oprávněné subjekty mohou zhotovit vždy pouze jednu rozmnoženinu. Jak je ale stanoveno i v odborné literatuře³⁶, názory na tuto skutečnost se rozcházejí a podle některých je možno si vytvořit tolik rozmnoženin, kolik jich je třeba k naplnění osobní potřeby, popř. vlastní vnitřní potřeby.

³⁶ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křestianová: *Autorský zákon – komentář a předpisy související*, Linde Praha, 2005, str. 128

3.1.3 Volné užití podle § 30b

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo v souvislosti s předvedením či opravou přístroje zákazníkovi v rozsahu k tomu nezbytném“.

Ve své podstatě se jedná o pouhé zpřesnění a přesunutí již existující výjimky. Ustanovení má konstatační charakter a jeho smyslem je výslovně stanovit dovolenost v zákoně popsanych jednání.³⁷

3.2 Zákonné licence

3.2.1 Citace podle § 31

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

- a) užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,*
- b) užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,*
- c) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;*

vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

³⁷ *Tamtéž.*

(2) Do práva autorského nezasahuje ani ten, kdo výňatky z díla nebo drobná celá díla citovaná podle odstavce 1 písm. a) nebo b) dále užije; ustanovení odstavce 1 části věty za středníkem platí obdobně“.

Zákonná licence citace patří mezi tradiční instituty mimosmluvního užití autorského díla. Informační směrnice její rozsah v zásadě nezměnila. Lze rozlišovat tzv. citace malé - § 31 odst. 1 písm. a) a tzv. citace velké v § 31 odst. 1 písm. b).

Aby bylo vyhověno podmínkám tzv. malých citací, je nutná jak existence vlastního díla, do něhož je citováno (tzn. nemůže se jednat o pouhý „kompilát“ citací děl cizích autorů), tak i přiměřená míra, v níž je citováno. Nelze rovněž opomenout to, že citovat lze pouze ze zveřejněného díla. Právo dílo zveřejnit je, jak již bylo uvedeno, jedním ze základních osobnostních práv autora.

Co se týče tzv. velkých citací, zákon pro ně stanoví ještě přísnější podmínky. Předně je možno takto citovat pouze pro účely kritiky nebo recenze (např. básnické sbírky), případně vědecké nebo odborné tvorby. Velká citace se tudíž – na rozdíl od citace malé – vztahuje na omezený okruh autorských děl. Také u velkých citací je nutno dodržet jeden ze základních zákonných požadavků, kterým je nikoli neomezený rozsah užití citovaných děl. Přesně řečeno, zákon hovoří o „rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem“ a navíc ještě užití, které je „v souladu s poctivými zvyklostmi“. Užití cizího díla bez souhlasu jeho autora by totiž v žádném případě nemělo být zneužito k „vychloubání se cizím peřím“ – tedy k situaci, kdy osoba v podstatě vydává za své dílo, k jehož vzniku nemusela použít svých schopností. Odborná literatura hovoří v této souvislosti také o tzv. účelové a funkční odůvodněnosti díla, do něhož je citováno, k dílu, z něhož je citováno.³⁸

³⁸ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křestianová: *Autorský zákon – komentář a předpisy související*, Linde Praha, 2005, str. 131

Možnost z díla citovat není podmíněna zaplacením autorské odměny ani získáním souhlasu autora. Vzhledem k tomu, že mezi základní osobnostní práva patří mj. právo na nedotknutelnost díla, je nutno dbát na to, aby případná citace byla provedena řádně, to znamená tak, aby zkomolením nebo zkreslením díla nedošlo k zásahu do osobnostních práv autora. Nezáleželo by přitom na tom, zda se zásah do osobnostních práv stal nedbalostně, pouhou ledabylostí, nebo úmyslně s cílem autora či jeho dílo poškodit. Za zkomolení nebo zkreslení díla by bylo možné považovat takový postup, při němž by došlo ke změně smyslu nebo obsahu citovaného díla.³⁹ Toto je zvláště nutné si uvědomit při citaci díla z cizího jazyka. Citovat cizojazyčné dílo totiž zákon umožňuje i ve vlastním překladu, což s ohledem na povinnost šetřit osobnostní práva autora může klást na citující osobu značné nároky co do jazykových znalostí. Často jsou to totiž právě nuance či obtížně přeložitelné termíny, které jsou pro pochopení smyslu díla klíčové.

3.2.2 Propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje podle § 32

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo za účelem propagace výstavy nebo prodeje originálů či rozmnoženin uměleckých děl taková díla užije v rozsahu nezbytném pro propagaci takové akce, s výjimkou jakéhokoli jiného užití k přímému nebo nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu prospěchu. Je-li to obvyklé, je nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.

(2) V souladu s odstavcem 1 lze katalog vystavených děl dále užít“.

Tzv. katalogová licence je rovněž jedním z klasických mimosmluvních institutů užití autorského díla. Harmonizace české autorskoprávní úpravy s komunitárními předpisy se jí v zásadě nedotkla, informační směrnice

³⁹ Tamtéž.

přinesla pouze určitou konkretizaci již existujících ustanovení. Přímo je tak určeno, že dílo nelze užít pro komerční účely, s výjimkou případů, kdy s tím souhlasí autor. Slůvkem „nezbytný“ je také charakterizován povolený rozsah užití. Díkce ustanovení doznala oproti minulému stavu několik změn. Především došlo k jistému rozšíření této licence – nyní lze dílo užít „ za účelem propagace výstavy nebo prodeje“, což zřejmě zahrnuje více myslitelných akcí, než byla podle taxativního výčtu v přednovelovém AZ „výstava, dražba, veletrh nebo podobná akce“. Změnila se rovněž do určité míry povinnost dodržovat ochranu osobnostních práv autora neboli povinnost uvádět jméno autora či jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, název díla a pramen. Zatímco dříve taková povinnost byla podle AZ absolutní⁴⁰, nyní má subjekt (pořadatel) povinnost tak učinit jen tehdy, „je-li to obvyklé.“

3.2.3 Užití díla umístěného na veřejném prostranství podle § 33

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo kresbou, malbou nebo grafikou, fotografií nebo filmem nebo jinak zaznamenaná nebo vyjádří dílo, které je trvale umístěno na náměstí, ulici, v parku, na veřejných cestách nebo na jiném veřejném prostranství; do autorského práva nezasahuje ani ten, kdo takto vyjádřené, zachycené nebo zaznamenané dílo dále užije. Je-li to možné, je nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a umístění.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nevztahuje na pořízení rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou a na rozmnožování nebo rozšiřování díla formou trojrozměrné rozmnoženiny“.

⁴⁰ § 32 druhá věta AZ před novelou č.216/2006 Sb.: „Vždy je však nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen“.

Zpřesnění již existující licence lze po implementaci informační směrnice spatřovat v tom, že nyní lze bez povolení autora zaznamenávat pouze díla, která jsou na veřejných prostranstvích umístěna trvale – jako jsou např. sochy.

Co se rozumí veřejným prostranstvím, zákon nestanoví. Určité vodítko by bylo možné nalézt v zákoně o obcích⁴¹, kde je v § 34 podáno, že „*veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržišťe, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.*“ Výčet veřejných prostranství lze považovat s ohledem na dikci AZ za demonstrativní – dílo může být umístěno též na „jiném veřejném prostranství“ než jsou náměstí, ulice, parky nebo veřejné cesty. Zákon opět stanoví požadavek na uvedení jména autora (popř. jiné osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost), název díla a jeho umístění, je-li to v daném případě možné. Licence se nevztahuje jednak na rozmnožování nebo rozšiřování díla formou trojrozměrné rozmnoženiny, což bylo obsahem již předchozího znění AZ, jednak – nově – též na pořízení rozmnoženiny či napodobeniny díla architektonického stavbou.

3.2.4 Úřední a zpravodajská licence podle § 34

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije

- a) v odůvodněné míře dílo na základě zákona pro účely veřejné bezpečnosti, pro soudní nebo správní řízení nebo k jinému úřednímu účelu nebo pro parlamentní jednání a pořízení zápisu o něm,*
- b) dílo ve spojitosti se zpravodajstvím týkajícím se aktuálních událostí, a to v rozsahu odpovídajícím informačnímu účelu,*

⁴¹ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů

- c) *v odpovídající míře dílo v periodickém tisku, televizním či rozhlasovém vysílání nebo jiném hromadném sdělovacím prostředku zpřístupňujícím zpravodajství o aktuálních věcech politických, hospodářských nebo náboženských, uveřejněné již v jiném hromadném sdělovacím prostředku nebo jeho překlad; takto převzaté dílo a jeho překlad lze i jinak užít; převzetí ani jiné následné užití podle tohoto ustanovení však není přípustné, je-li zapovězeno,*
- d) *politický projev nebo úryvky veřejné přednášky nebo podobných děl v rozsahu odpovídajícím informativnímu účelu; právo autora na užití takových děl v souboru zůstává nedotčeno;*

v případech podle písmen b) až d) je vždy nutno uvést jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen, ledaže je to v případech podle písmen b) a d) nemožné“.

V případě této licence opět dochází k jistému – ale nikoliv zásadnímu – zpřesnění podle informační směrnice.

3.2.4.1 Úřední licence

Co se týče úřední licence - uvedené pod písmenem a) - , oproti minulému stavu zde došlo ke specifikaci podmínek, za nichž lze dílo užít. Zatímco před novelou č. 216/2006 Sb. hovořil zákon pouze o „úředním účelu na základě zákona“, nyní se zákonodárce vydal cestou přesněji vymezených podmínek a stanovil tak okruh případů, za nichž lze dílo na základě tohoto institutu užít, na účely veřejné bezpečnosti, soudní nebo správní řízení, jiný úřední účel a konečně i parlamentní jednání a pořízení zápisu o něm. Zákon zde navíc – vedle naplnění požadavků generálního tzv. třístupňového testu – požaduje, aby dílo bylo užito „na základě zákona“ a v nikoli neomezené míře, tzn. pouze tehdy, připouští-li tuto možnost zvláštní zákon a v rozsahu, který musí být „odůvodněný“.

3.2.4.2 Zpravodajská licence

Zpravodajská licence je upravena v § 34 pod písmeny b) a c). Jak je vidět, jedná se o relativně stručné ustanovení zákona, které by na první pohled nemělo vyvolávat výkladové potíže. Přesto k nim v praxi ale dochází, a to hned z několika důvodů. Tím prvním je poměrně malá informovanost pracovníků v médiích (žurnalistů, editorů, korektorů apod.) o základních pravidlech autorského práva. Nutno přihlédnout k tomu, že obvykle pouze velké celostátní deníky, popřípadě celoplošné televizní stanice, zaměstnávají ve svých řadách osoby s právnickým vzděláním, které dbají na dodržování relevantních právních norem (nejen právo autorské, ale i občanské, trestní aj.).

Při letmém pohledu do historie musíme konstatovat, že tento institut znal již autorský zákon z poloviny 50. let minulého století.⁴² Podle § 17 odst. 1 písm. f) tehdy autorské právo neporušoval ten, kdo „*otiskl v periodické publikaci články časového významu o věcech hospodářských nebo politických, uveřejněné již v jiných časopisech, uvede-li autora i pramen; přípustné však není takové otištění, je-li výslovně zapověděno.*“

Pokud jde o licenci podle § 34 písm. b), je zde dalším důvodem výkladových nejasností mírně odlišná dikce informační směrnice a relevantního ustanovení Bernské úmluvy, kterou je Česká republika jako jedna ze smluvních stran vázána a která má na základě čl. 10 Ústavy aplikační přednost před zákonem.

Tak čl. 10 bis odst. 2 Bernské úmluvy⁴³ stanoví, že:

⁴² Zákon č. 115/1953 Sb.

⁴³ Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886, doplněná v Paříži dne 4. května 1896, revidovaná v Berlíně dne 13. listopadu 1908, doplněná v Bernu dne 20. března 1914 a revidovaná v Římě dne 2. června 1928, v Bruselu dne 26. června 1948, ve Stockholmu dne 14. července 1967 a v Paříži dne 24. července 1971 (ve znění rozhodnutí Shromáždění Unie ze dne 28. září 1979) uveřejněná pod č. 133/1980 Sb., ve znění vyhl. č. 19/1985 Sb.

„Rovněž se vyhrazuje zákonodárstvím států Unie stanovit podmínky, za nichž mohou být při zpravodajství o aktuálních událostech fotografií, filmem, vysíláním rozhlasem či televizí nebo přenosem na veřejnost po drátě rozmnožována a zpřístupňována veřejnosti v míře odůvodněné sledovaným informačním účelem literární nebo umělecká díla při takové události zhlédnutá nebo vyslechnutá“.

Informační směrnice ji zase upravuje – jak bylo popsáno v předchozích pasážích této práce – jako jednu z fakultativních výjimek, kterou jednotlivé členské státy mohou (avšak nemusí) transponovat do svých vnitrostátních právních řádů. Konkrétně se jedná o čl. 5 bod 3 písm. c) této směrnice, podle něhož:

„Členské státy mohou stanovit výjimky nebo omezení práv podle článků 2 a 3 v těchto případech:

Rozmnožování tiskem, sdělování veřejnosti nebo zpřístupňování zveřejněných článků o aktuálních hospodářských, politických nebo náboženských tématech nebo vysílaných děl nebo jiných předmětů ochrany stejné povahy v případech, kdy takové užití není výslovně vyhrazeno a pokud je uveden zdroj včetně jména autora, nebo užití děl nebo jiných předmětů ochrany ve spojitosti se zpravodajstvím týkajícím se aktuálních událostí, a to v rozsahu opodstatněném informativním účelem a pokud je uveden zdroj včetně jména autora, je-li to možné“.

Licence v § 34 písm. b) umožňuje užít dílo v souvislosti se zpravodajstvím, které se týká aktuálních událostí. Zcela konkrétně, informuje-li například reportér o probíhající výstavě, popřípadě divadelní hře, může být v reportáži odvysílán záběr na vystavené umělecké dílo, resp. úryvek této hry. Pokud jde o další (fiktivní) případ, domáhá-li se politik žalobou na ochranu osobnosti nápravy v souvislosti s hanlivou skladbou týkající se jeho osoby, smí ti, kdo o případu informují, dotčenou skladbu v určitém rozsahu odvysílat.

Lze pozorovat, že ustanovení § 34 písm. b) je formulováno velmi široce. Není nijak specifikováno, co přesně se myslí pojmem „zpravodajství“, jaké události jsou ještě „aktuální“ a jaké již ne, ani co přesně lze rozumět „rozsahem odpovídajícím informačnímu účelu“. Vyvstává tak například otázka, zda by dílo na základě této licence mohl použít vydavatel lokálního občasníku určeného několika desítkám obyvatel určité obce, popřípadě samotná fyzická nebo právnická osoba. Významnou korekci lze spatřovat v existenci třístupňového testu (§ 29), jehož podmínky se přirozeně vztahují i na tuto licenci. Pokud jde o výše uvedený příklad s místním občasníkem a fyzickou, resp. právnickou osobou, lze nejspíš dospět k závěru, že použití díla na základě této licence nelze při splnění restriktivního třístupňového testu upírat ani těmto subjektům.

Odborná literatura se zmiňuje i o časovém limitu, během něhož smí být podle některých názorů dílo užito a který činí nanejvýš tři minuty.⁴⁴ Jde ale o věc praxe, nikoli legislativy. V řadě případů, kdy média (především televizní a rozhlasové stanice) tuto licenci využijí, navíc ani tyto tři minuty nebývají „vyčerpány“. Stopáž zpravodajských příspěvků totiž často bývá kratší.

V současné době se lze v mediální praxi setkat s poměrně zajímavou praktikou, která úzce souvisí s dikcí § 34 písm. b). K ilustraci asi nejlépe poslouží konkrétní, ale fiktivní případ. Určitý deník přinese na své titulní straně fotografii zahraniční rockové hvězdy, která se během své návštěvy České republiky utajeně setkala s českým exprezidentem. O tomto setkání měl informaci pouze deník, který fotografii přinesl. Ostatní konkurenti na trhu tak tuto fotografii přinést nemohli, ač by tak beze vší pochybnosti s radostí učinili, kdyby bývali měli možnost. Fotografie hudebníka s exprezidentem je bezesporu dílo podle autorského zákona, které se týká aktuální události. Je otázka, zda ostatní tištěná média mohou využít zpravodajské licence a

⁴⁴ *Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 372*

fotografii zveřejnit s poukazem na § 34 písm b). Třebaže lze určitou ochranu spatřovat v povinnosti uvést při přetisku jméno autora díla, název díla a pramen, lze se spíš domnívat, že takovou možnost ostatní média mít nemohou. V tomto případě by nejspíš nebyly splněny kumulativní podmínky třístupňového testu podle § 29. Patrně by totiž došlo k nepřiměřenému dotčení oprávněných zájmů autora. Řešením pro konkurenční média tak bývá postup, při němž je – v případě tištěných médií otištěna, v případě televizních stanic zařazena do reportáže – nikoliv samotná fotografie, ale celá stránka periodika zobrazující dané autorské dílo. Fotografie tak možná nemá příliš vysokou kvalitu, mnohdy ji „ruší“ titulek, popř. mezititulek, ovšem takové jednání lze podle některých názorů spíše podřadit pod „užití díla ve spojitosti se zpravodajstvím týkajícím se aktuální události, a to v rozsahu odpovídajícím informačnímu účelu.“ I tak je ale v praxi na místě značná dávka obezřetnosti, neboť hranice dělící nekalosoutěžní jednání⁴⁵ od jednání v souladu se zákonem zde může být velmi tenká a nejasná.

V souvislosti s mediální praxí je také vhodné zmínit určité praktické nesnáze, jimž mohou sdělovací prostředky čelit, pokud jde o licenci podle § 33 (tzv. užití díla umístěného na veřejném prostranství). O této licenci již bylo samostatně pojednáno výše, dovolím si zde proto jen krátkou poznámku. Podle ustanovení § 33 lze mimo jiné fotografií nebo filmem zaznamenat dílo trvale umístěné na náměstí, ulici, v parku, na veřejných cestách nebo na jiném veřejném prostranství, aniž jde o zásah do autorského práva. Takto zachycené dílo lze navíc dále užít. Podmínkou je ovšem uvedení jména autora, název díla a jeho umístění, je-li to v daném případě možné. Tak objeví-li se v tištěných médiích fotografie, na níž je znázorněna kupříkladu socha, sousoší, popř. jiné trvale umístěné dílo, dotčené médium je podle dikce zákona povinno uvést jméno sochaře, přesný název sochy a její umístění,

⁴⁵ Tzv. generální klauzule podle § 44 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., Obchodního zákoníku ve znění pozdějších předpisů, vymezuje nekalosoutěžní jednání jako „jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům.“ Blíže k problematice srov. například: kolektiv autorů: Obchodní právo, Meritum, ASPI, 2005, str. 109 a násl.

ledaže je to nemožné. O tom, že zejména zjišťování jména autora díla může být někdy velmi složité, asi není nutné pochybovat. Leč „složité“ není to samé jako „nemožné“. Není proto překvapující, že v praxi není tato povinnost, zvláště s ohledem na striktní uzávěrky a mnohdy minimum času pro vytvoření žurnalistického příspěvku, vždy dodržována.

Druhý typ této licence – podle § 34 písm. c) – je označován jako tzv. právo přetisku. Oproti původní úpravě před novelou č. 216/2006 Sb. zde došlo k zajímavému, i když na první pohled nepříliš znatelnému posunu. Zatímco dříve bylo možné převzít do periodického tisku, popřípadě do jiného hromadného sdělovacího prostředku *„články s obsahem časového významu o věcech politických, hospodářských nebo náboženských, uveřejněné již v jiném hromadném sdělovacím prostředku, či jejich překlad“*, současná dikce zákona umožňuje převzít *„dílo v periodickém tisku, televizním či rozhlasovém vysílání nebo jiném hromadném sdělovacím prostředku zpřístupňujícím zpravodajství o aktuálních věcech politických, hospodářských nebo náboženských (...)“*. Z toho vyplývá, že nyní formálně vzato není nutné, aby se převzaté dílo vztahovalo k aktuálnímu politickému, hospodářskému nebo náboženskému tématu. Zákon pouze stanoví, aby na informování o aktuálních problémech politického, hospodářského nebo náboženského zaměření byly orientovány hromadné sdělovací prostředky, které chtějí této licence využít. Otázkou ovšem je, do jaké míry lze tento posun považovat za intencionální. Nabízí se také možnost, že se jedná o pouhou nevhodnou formulaci zákonodárce.

Zde je nutné se také zamyslet nad tím, co se v této souvislosti rozumí „dílem“. Netřeba zpochybňovat, že musí jít vždy o takové dílo, které splňuje podmínky stanovené v § 2 AZ. Spíše se jedná o to, že mnohdy se v tištěných médiích objevují tzv. tématické stránky, věnované podrobnějšímu rozboru nějakého celospolečenského problému. Pravidlem pak bývá text doplněný jednou či více fotografiemi, grafem, tabulkou apod. Vzniká otázka, co je vlastně dílem v autorskoprávním smyslu, zda pouze samotný text, nebo text ve spojení s grafickými doplňky. Tato problematika totiž úzce souvisí s rozsahem, v jakém lze dílo užít. Odpovědí bude nejspíš jednak dikce zákona umožňující

dílo převzít v „odpovídající míře“, jednak okolnosti konkrétního případu. Je možné si představit případy, kdy integrální součástí určitého slovesného díla bude náčrtek, popř. graf, bez něhož by význam textu byl jen obtížně patrný. Pak je nejspíš na místě závěr, že v rámci zpravodajské licence lze užít jak text, tak i zmíněný náčrtek, popř. graf. V opačném případě by tomu – s ohledem na třístupňový test – tak být nemuselo.

Zákon umožňuje těm hromadným sdělovacím prostředkům, které si nepřejí, aby díla u nich zveřejněná byla použita jinými subjekty, nepovolit jejich převzetí ani jiné následné užití. Jedná se o institut tzv. záповědi. U řady tištěných médií se lze setkat v tiráži s větou „bez souhlasu redakce je další šíření otištěných materiálů zakázáno“, případně s jinou formulací s obdobným účelem. Pokud periodikum tuto nebo podobnou klauzuli neobsahuje, je možné tam zveřejněná díla za splnění zákonných podmínek publikovat i v ostatních médiích. Právě výše zmíněná formulace o „souhlasu redakce“ ale není podle některých názorů „správná.“⁴⁶ Subjektem, který by byl oprávněn vznést tzv. záповeď, je totiž vydavatel (popřípadě autor díla) a nikoli „redakce“ jako kolektiv některých pracovníků daného média. Domnívám se ale, že i přes svou nepřesnost tento obrat poměrně jednoznačně poukazuje na záměry daného média.

Obecně lze konstatovat, že - zůstaneme-li v oblasti tištěných médií - známé a velké tituly možnost záповědi příliš nevyužívají. S ohledem na povinnost přejímajícího subjektu uvést jméno autora, název díla a pramen by se tak mnohdy připravily o nezanedbatelnou reklamu a prestiž, kterou jim přetisk může přinést. Uvádět jméno autora, popř. osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a název díla a pramen není nutné pouze tehdy, je-li to v konkrétním případě nemožné. Se záповědí se lze naopak častěji setkat u titulů bulvárnějšího charakteru.

⁴⁶ *Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 374*

Zákon zde stanoví povinnost přejímajícího média uvést při využití této formy zpravodajské licence jméno autora spolu s názvem díla a pramenem, ledaže se taková věc ukáže jako nemožná. V praxi se ale sdělovací prostředky (zvláště jde-li o převzetí článku jednoho tištěného média jiným) mnohdy omezují na uvedení názvu periodika a jméno autora jako fyzické osoby může absentovat.

Dovolím si zde malé odbočení. Jak již bylo na počátku uvedeno, dílem podle § 2 odst. 6 není mimo jiné denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě. Zákon tak neposkytuje ochranu samotné myšlenky, znalosti nebo nápadu, ale až jejich ztvárnění v konkrétním autorském díle. V médiích často dochází k něčemu, co lze poněkud hrubě označit jako „vykrádání informací“. Jako (opět) hypotetickou situaci lze uvést kupříkladu to, že některý z předních deníků přinese na základě své investigativní činnosti zprávu, podle níž jeden z členů vlády přijal v souvislosti s výkonem své funkce úplatek. Tato novina je natolik závažného charakteru, že o ní záhy referují – v podobě vlastních autorských děl – ostatní média. Jak již bylo výše řečeno, samotná zpráva autorskoprávní ochrany nepožívá. Ostatní konkurenti tak samozřejmě mohou o této skutečnosti informovat i bez souhlasu toho sdělovacího prostředku, který se zprávou přišel jako první. V praxi lze ale označit jako nepsané pravidlo, že média v těchto případech při informování uvádí ten sdělovací prostředek, v němž se informace objevila poprvé – např. „o případu jako první informoval deník XY“ nebo „jak zjistila televize ABC...“ apod. Bývá pravidlem, že není uváděn „autor“ zprávy v autorskoprávním slova smyslu (tj. jako fyzická osoba, která zpravodajský příspěvek vytvořila), ale médium jako celek. Nedodržení takového postupu není právně postižitelné, neboť se nejedná o citaci v autorskoprávním slova smyslu, ale pouze o záležitost určité mediální etiky. Sankcí těm, kteří tento zdvořilostní zvyk nedodržují, tak je tak nejčastěji „pouze“ nedobrá profesionální pověst. Nelze ale vyloučit (zvláště pokud by toto jednání dosáhlo určité intenzity) ani obranu prostřednictvím civilní žaloby, popřípadě předběžného opatření.

3.2.4.3 Zpravodajská licence ve Francii

Považuji za vhodné se okrajově zmínit i o jednom z aspektů zpravodajské licence ve francouzském právním řádu. Tato výjimka existovala v příslušném francouzském zákoně⁴⁷ již před přijetím informační směrnice, ovšem v užším rozsahu. V souvislosti s touto směrnicí došlo k doplnění ustanovení v tom smyslu, že se nově začalo vztahovat také na celé nebo částečné reprodukce grafických, plastických nebo architektonických děl. Ta lze nově užít pro informační účely a pouze ve spojitosti se zpravodajstvím. Podmínkou je také uvedení autora jména. Absence takové výjimky ve francouzském právním řádu vedla předtím k paradoxním soudním rozhodnutím. Tím nejznámějším je zřejmě případ týkající se díla slavného malíře Maurice Utrilla.⁴⁸ Jedna z francouzských televizních stanic odvysílala reportážní šot o chystané výstavě děl tohoto umělce. Jeho součástí byly i záběry na přibližně tucet Utrillových obrazů v plném rozsahu, tj. nejednalo se pouze o výřezy. Jeden z právních nástupců malíře považoval takové jednání za protizákonné a požadoval po televizní stanici kopii zprávy, podle níž by bylo možné vyčíslit výši odměny, kterou stanice měla údajně za své počínání zaplatit. To společnost odmítla s argumentací, že vysílání děl v souvislosti se zpravodajstvím o kulturních událostech nezakládá na autorskou odměnu nárok. Případ nakonec řešil soud a v první instanci žalobu Utrillova dědice zamítl. Soud přitom odkázal na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴⁹ Jednalo se konkrétně o čl. 10 Úmluvy, zaručující svobodu projevu. Odvolací soud už se ale s názorem, podle něhož má právo na informace přednost před normami autorského práva, neztotožnil. Právo veřejnosti na informace, zaručené čl. 10 Úmluvy, totiž neopravňuje toho, kdo jej vykonává, k porušování právních norem určených k ochraně jiných

⁴⁷ *Code de la Propriété Intellectuelle*

⁴⁸ *Westkamp, Guido: The Implementation of Directive 2001/29/ES in the Member States. Queen Mary Intellectual Property Research Institute, Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary, University of London. 2007, str.213*

⁴⁹ *Ve Sbírce zákonů pod číslem 209/ 1992 Sb.*

subjektů. Jedná se zejména právě o autorskoprávní normy. Plné zobrazení Utrillových děl v reportážním šotu nebylo podle odvolacího soudu možné považovat za „stručnou citaci“ bez ohledu na formu či dobu trvání. Televizní stanice tak byla podle rozsudku nucena zaplatit žalobci odškodné ve výši 30 000 franků.⁵⁰

3.2.4.4 Licence podle § 34 písm. d)

Pokud jde o licenci uvedenou v § 34 písm. d), zařazení užití politického projevu, úryvků veřejné přednášky nebo podobných děl v rozsahu odpovídajícímu informativnímu účelu do úřední a zpravodajské licence podle § 34 souvisí se zrušením ustanovení § 3 písm. c). Právní režim politických projevů a úryvků veřejných přednášek totiž dříve vycházel z toho, že se jedná o díla zcela vyňatá z ochrany podle práva autorského ve veřejném zájmu. Tato změna je v příčinné souvislosti s transpozicí informační směrnice. Pokud jde o užití politického projevu, úryvků veřejné přednášky nebo podobného díla nad rámec odpovídající informačnímu účelu (např. při užití díla v souboru), je takové užití vyhrazeno výlučně autorovi.⁵¹

3.2.5 Užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního podle § 35

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při občanských či náboženských obřadech nebo při úředních akcích pořádaných orgány veřejné správy.

⁵⁰ IRIS Legal Observations of the European Audiovisual Observatory. IRIS 2001-7:14/33. Rozsudek ve věci lze nalézt pod označením Cour d'appel de Paris, 4e ch., sect. A, 30 mai 2001, Fabris c/ France 2

⁵¹str. 35 důvodové zprávy k novele č. 216/2006 Sb.

(2) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při školních představeních, v nichž účinkují výlučně žáci, studenti nebo učitelé školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

(4) Ustanovení § 31 odst. 1 části věty za středníkem se pro odstavce 1 až 3 použije přiměřeně“.

Další z tradičních licencí se vztahuje jednak na užití díla při občanských a náboženských obřadech, jako jsou například mše, svatby či pohřby, jednak - nově – též při oslavách pořádaných orgány veřejné správy. Touto oslavou může být například stále oblíbené tzv. vítání občánků. Podmínkou takového užití týkající se všech těchto obřadů nebo akcí je jejich nekomerční charakter. Podle předkladatele novely č. 216/2006 Sb. se za komerční účel nepovažuje vybírání správních poplatků v souvislosti s občanskými obřady.⁵²

Odstavce 2 a 3 souvisí s užitím díla při školních obřadech a užitím školního díla. Opět je vyžadován nekomerční charakter daného užití. Obrat „nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu“ nahradil dosavadní stručný termín „nevýdělečně“. Je-li cizí dílo užito při školním představení, zákon navíc striktně požaduje, aby jeho výlučnými aktéry byli pouze žáci či studenti, resp. učitelé školského zařízení. Záměr zákonodárce je zde zřejmý – zabránit zneužívání této licence. Lze si představit případy, kdy by – bez této zákonné povinnosti – v představení

⁵² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 216/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), str. 42, srov. www.psp.cz

označeném jako „školní“ účinkovali především (polo)profesionální herci a pouze několik žáků či studentů.

Co se týče školního díla, AZ zde dává možnost škole či školskému nebo vzdělávacímu zařízení užít za určitých podmínek dílo vytvořené jejich žákem v souvislosti s plněním školních nebo studijních povinností. Užít dílo nad rámec této licence, například za účelem obchodního prospěchu, by škola nebo podobná zařízení mohly pouze se souhlasem studenta – autora díla.

I na tuto licenci se podle odstavce 4 přiměřeně vztahuje stanovení § 31 odst. 1 části věty za středníkem. To znamená, že i zde existuje povinnost zásadně uvádět jméno autora nebo osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a název díla a pramen.

3.2.6 Omezení práva autorského k dílu soubornému podle § 36

„Do práva autorského k dílu soubornému nezasahuje oprávněný uživatel souborného díla, užívá-li takové dílo za účelem přístupu k jeho obsahu a pro běžné využívání jeho obsahu“.

Stručný text této licence nedoznal oproti předchozímu stavu žádných změn. Jedná se o promítnutí další komunitární úpravy⁵³ do oblasti českého autorského práva. Zvláštní právo pořizovatele databáze (včetně omezení a bezúplatných zákonných licencí) je upraveno v § 91 a 92 AZ. Právo pořizovatele databáze nelze zaměňovat s autorským právem k databázi, která je dílem souborným. Ze „souborného“ charakteru databází vyplývá, že se na ně vztahují také jiná omezení autorského práva. Licenci podle § 36 může využít pouze oprávněný uživatel a může se jednat jak o databázi elektronickou, tak i neelektronickou.⁵⁴

⁵³ Směrnice 96/9/ES Evropského parlamentu a Rady EU o právní ochraně databází.

⁵⁴ Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křesťanová: Autorský zákon – komentář a předpisy související, Linde Praha, 2005, str. 138

3.2.7 Knihovní licence podle § 37

(1) „Do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení,

- a) zhotoví-li rozmnoženinu díla, která neslouží k přímému nebo nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu, pro své archivní a konzervační potřeby,
 - b) zhotoví-li rozmnoženinu díla, jehož rozmnoženina byla poškozena nebo ztracena, a o němž lze na základě rozumně vynaloženého úsilí zjistit, že není nabízeno k prodeji, nebo tiskovou rozmnoženinu malé části díla, jež byla poškozena nebo ztracena; takovou oprávněně zhotovenou rozmnoženinu může také podle odstavce 2 půjčovat,
 - c) zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, s výjimkou sdělování díla způsobem uvedeným v § 18 odst. 2, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla; ustanovení § 30a odst. 1 písm.c) a d) tím nejsou dotčena,
 - d) půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny obhájených diplomových, rigorózních, disertačních a habilitačních prací na místě samém, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia, pokud takové užití autor nevyloučil.
-

- (2) *Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odstavci 1, půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl, je-li zaplacená odměna, která přísluší autorům od osoby a ve výši stanovené v příloze k tomuto zákonu. Právo na odměnu autor nemá v případě půjčování zveřejněných děl podle tohoto odstavce na místě samém, nebo půjčují-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl školní knihovny a knihovny vysokých škol, Národní knihovna České republiky, Moravská zemská knihovna v Brně, Státní technická knihovna, Národní lékařská knihovna, Národní pedagogická knihovna Komenského, Knihovna Ústavu zemědělských a potravinářských informací, Knihovna Národního filmového archivu a Parlamentní knihovna České republiky.*
- (3) *Ustanovení odstavce 2 se nevztahuje na rozmnoženiny děl zaznamenaných na zvukové či zvukově obrazové záznamy, ledaže jde o půjčování na místě samém. Osoba uvedená v odstavci 1 je povinna při takovém půjčování zamezit možnosti pořízení rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukovém či zvukově obrazovém záznamu.*
- (4) *Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odstavci 1, která za účelem nabídky k půjčení a zpřístupnění obsahu svých sbírek užije rozmnoženinu díla či jeho části obsažené na obálce, případně včetně tematického obsahu díla v katalogu sbírek; tento katalog sbírek může také zpřístupňovat veřejnosti, zamezí-li zhotovení rozmnoženiny výtvarného díla, která by mohla být užita k přímému či nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu. Osoba uvedená v odstavci 1 je vždy povinna v katalogu sbírek uvést jméno autora, je-li to možné a nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost.*
- (5) *Osoba uvedená v odstavci 1 je povinna, lze-li to na ní spravedlivě požadovat, předkládat příslušnému kolektivnímu správci na jeho žádost vždy souhrnně za kalendářní rok nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce informace o počtu uskutečněných výpůjček a informace nezbytné pro rozúčtování odměn kolektivním správcem“.*

Do podoby této licence zasáhla informační směrnice velmi výrazně. Jedná se o novou úpravu pro případy užití děl knihovnami, archivy, muzei, galeriemi, školami a jinými podobnými zařízeními. Změněná úprava přitom nevychází pouze z informační směrnice, ale též ze směrnice 92/100/EHS.

Co se týče ustanovení uvedených v písmenech a) a b), tyto licence zahrnují zhotovení rozmnoženiny díla pouze pro archivní a konzervační účely a dále zhotovení rozmnoženiny díla, kterou se nahrazuje rozmnoženina poškozená nebo ztracená. Tato bezúplatná zákonná licence se vztahuje též na zpřístupňování děl veřejnosti pouze pro účely výzkumu a soukromého studia za podmínek uvedených v písm. c).

Ve druhém odstavci je pak zakotvena povinnost subjektů uvedených v odstavci 1 (s výjimkou školních knihoven, knihoven vysokých škol a některých význačných knihoven) platit autorům odměnu za půjčování originálů nebo rozmnoženin jejich děl. V tomto smyslu se jedná o významný posun, neboť z původně bezplatné zákonné licence se vlivem novely č. 216/2006 Sb. stala novela úplatná. Jde přitom o jedinou úplatnou zákonnou licenci v AZ. Právo autora na odměnu za půjčování jeho děl knihovnami je v řadě nejen evropských zemí tradicí. Podle odborných údajů⁵⁵ bylo toto právo přiznáno autorům poprvé v Dánsku těsně po druhé světové válce, následovaly další severské státy (Norsko 1947 a Švédsko 1954). Již dříve upravily ve svých právních řádech tuto licenci některé nové členské státy Evropské unie, jako např. Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Malta nebo Kypr.

Pokud jde o výpočet odměny za půjčování, lze rozlišovat dvě metody výpočtu – podle počtu děl v knihovnách, popř. podle počtu výpůjček. V České republice se uplatňují druhý z těchto způsobů. Odměna je autorům hrazena z prostředků státního rozpočtu prostřednictvím Národní knihovny ČR a to tím způsobem, že je pro autory vybírá příslušný kolektivní správce. Výše odměny za jednu výpůjčku je stanovena v příloze AZ (bod 10) na 0,50 Kč. Podle

⁵⁵ Srov. důvodová zpráva k novele č. 216/2006 Sb., str. 42, www.psp.cz

propočtů předkladatele zákona by se měl dopad na státní rozpočet pohybovat ve výši zhruba 25 milionů Kč ročně.⁵⁶ Způsob rozdělení odměny je stanoven v § 37 odst. 2. Podle tohoto ustanovení náleží autorům děl literárních, včetně děl vědeckých a kartografických, 75 % odměn. Zbytek pak připadá na autory děl výtvarných. Právo na odměnu nepřísluší autorům tehdy, jsou-li knihy a časopisy půjčovány v prezenčním režimu.

V odstavci druhém je pak uveden taxativní výčet těch institucí, které zákonodárce od povinnosti platit odměnu za půjčování osvobodil. Dá se říct, že jde o nejvýznamnější a zároveň nejrozsáhlejší knihovny v České republice – ve výčtu mimo jiné nechybí Národní knihovna České republiky, Moravská zemská knihovna nebo Parlamentní knihovna České republiky. Exempce se rovněž týká knihoven školních a vysokoškolských. To, že se na tyto subjekty povinnost platit odměnu nevztahuje, ovšem smysl nového znění knihovní licence do jisté míry zpochybňuje. Neakademicky řečeno, může v této souvislosti vyvstat na mysli ono poněkud laciné úsloví o vlku a koze.

Co se týče odstavce 4, zde je upravena obdoba tzv. katalogové licence (§ 32) umožňující užití děl v knihovních katalogích. Povinnosti zde stanovené mají zabránit tomu, aby kdokoli z řad veřejnosti mohl rozmnoženiny výtvarných děl zneužít ke komerčním účelům. Smyslem ustanovení je umožnit knihovnám a dalším institucím plnit povinnosti vyplývající ze zvláštních právních předpisů.⁵⁷

3.2.8 Licence pro zdravotně postižené dle § 38

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

⁵⁶ *tamtéž, str. 34*

⁵⁷ *Např. zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů v platném znění, podle něhož mají muzea a galerie povinnost zajišťovat průběžné poskytování informací o sbírce, kterou poskytovatel spravuje.*

- a) výhradně pro potřeby zdravotně postižených, v rozsahu odpovídajícím jejich zdravotnímu postižení a nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu zhotoví nebo dá zhotovit rozmnoženinu vydaného díla; takto zhotovená rozmnoženina díla jím může být také rozšiřována a sdělována, pokud se tak neděje za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu,
- b) výhradně pro potřeby zrakově postižených a nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu opatří zvukovou složku zvukově obrazového záznamu audiovizuálního díla slovním vyjádřením obrazové složky; takto doplněná zvuková složka zvukově obrazového záznamu audiovizuálního díla jím může být také rozmnožována, rozšiřována a sdělována, neděje-li se tak za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu.

(2) Do práva autorského nezasahuje také osoba uvedená v § 37 odst. 1, půjčuje-li originály či rozmnoženiny vydaných děl pro potřeby zdravotně postižených v souvislosti s jejich postižením.

(3) Ustanovení § 30 odst. 5 se použije přiměřeně“.

U licence pro zdravotně postižené došlo ke sjednocení dosavadní nepřehledné úpravy, která byla rozptýlena do více ustanovení. Jejím smyslem je umožnit zdravotně postiženým jedincům co nejsnazší a co nejméně finančně nákladný přístup k autorským dílům, ať už přímo nebo prostřednictvím některé z organizací, které poskytují handicapovaným osobám pomoc.

Licence uvedená pod písmenem a) opravňuje subjekty k bezplatnému zhotovení kopie autorského díla a jeho následnému zprostředkování postiženým. Tak například knihovny pro nevidomé mohou bez souhlasu autora převést jeho knihu z běžného černotiskového písma do braillových znaků a tuto publikaci zdarma (resp. za odpovídající režijní poplatek) půjčovat nevidomým osobám. Takovou službu poskytuje svým klientům

kupříkladu sdružení SONS (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých).⁵⁸ Sledování komerčního cíle zde zákon výslovně zapovídá.

Pod písmenem b) je pak přímo uvedena možnost upravovat audiovizuální díla pro nevidomé a slabozraké osoby tak, aby se jim v díle lépe orientovalo. K tomu účelu může být zachycený děj vhodným způsobem slovně okomentován. Jako v předchozím případě, i zde se striktně vyžaduje nekomerční povaha zásahu do díla.

Na základě ustanovení druhého odstavce mohou licenci pro zdravotně postižené za určitých podmínek využívat i osoby podle § 37 odst. 1.

3.2.9 Licence pro dočasné rozmnoženiny podle § 38a

(1) „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo provádí dočasné úkony rozmnožování děl, které jsou pomíjivé nebo podružné, tvoří nedílnou a nezbytnou součást technologického procesu, nemají žádný samostatný hospodářský význam a jejich jediným účelem je umožni

a) přenos díla počítačovou nebo obdobnou sítí mezi třetími stranami uskutečněný prostředníkem, nebo

b) oprávněné užití díla.

(2) Udělí-li autor smlouvou oprávnění k vysílání díla, nezasahuje do jeho autorského práva rozhlasový nebo televizní vysílatel, který zhotoví dočasný záznam díla svými vlastními prostředky a pro své vlastní vysílání“.

Jak již bylo napsáno v pasáži týkající se dopadu informační směrnice na současnou podobu mimosmluvních institutů v AZ, licence pro dočasné rozmnoženiny již byla před novelou v AZ obsažena. Sluší se zde připomenout, že tento typ licence byl jako jediný povinný, tj. členské státy EU zde přímo

⁵⁸ Srov. např. www.sons.cz

měly povinnost zahrnout tuto licenci do svých právních řádů. Jejím účelem je vyloučit z výlučného práva autora takové úkony rozmnožování, které samy o sobě nemají žádnou vlastní hospodářskou hodnotu.⁵⁹ Jedná se zejména o úkony označované jako browsing (prohlížení) nebo caching (ukládání do vyrovnávací paměti). Nutným předpokladem je jednak skutečnost, že ze strany zprostředkovatele nedochází k upravování informací a jeho činnost není rovněž v rozporu s oprávněným užíváním technologie k získávání údajů o užívání informací.

Pokud jde o druhý odstavec, zde zařazená výjimka ve prospěch rozhlasového nebo televizního vysílatele reflektuje zrušení § 50 odst. 6, v němž byla původně z hlediska resortně příslušného ministerstva zařazena. Také zde došlo ke sladění s informační směrnicí.

3.2.10 Licence pro fotografickou podobiznu dle § 38b

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo zhotoví rozmnoženinu díla fotografického, které je jeho podobiznou a které si úplatně objednal; takto pořízenou rozmnoženinu může zobrazená osoba i nevýdělečně užít, není-li takové užití zapovězeno“.

Jedná se o tradiční licenci, na níž existence informační směrnice neměla v zásadě žádný vliv. Tato licence může být v českém právním řádu zahrnuta na základě již zmíněného ustanovení informační směrnice, podle něhož si – volně parafrázováno – mohou členské státy ponechat ve svých právních řádech ty specifické mimosmluvní instituty užití autorského díla, které nemají zásadní význam a mají v dané zemi tradiční charakter. Smyslem této licence je vyřešit pomyslný střet, k němuž může v praxi dojít mezi autorem fotografického díla (fotografem) a portrétovanou osobou, z jejíhož popudu dílo úplatně vzniklo. Toto ustanovení se tak nevztahuje například na

⁵⁹ důvodová zpráva k zákonu č. 216/2006 Sb., str. 44, www.psp.cz

fotografická díla, která náhodně zachycují anonymní osobu, jako tomu může být u zpravodajských fotografií apod.

3.2.11 Nepodstatné vedlejší užití díla podle § 38c

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo náhodně užije dílo v souvislosti se zamýšleným hlavním užitím jiného díla nebo prvku“.

Jde o nový typ licence, dříve českému autorskému právu neznámý. Aby dílo mohlo být na základě této licence užito, vyžaduje se náhodné (tj. incidentní, neplánované) užití určitého díla v souvislosti s hlavním (a zde už zamýšleným) užitím jiného díla. Typicky se může jednat o užití díla při natáčení filmu, například při určitém záběru se v pozadí objeví výtvarné dílo, literární dílo, popřípadě – ale už hůře představitelně - zazní dílo hudební. Sluší se zdůraznit, že pod tuto licenci nelze podřazovat případy tzv. product-placementu, což je marketingová technika, při níž subjekty naopak poskytují autorům díla odměnu, aby se jejich produkt v díle objevil. Použitím metody product-placementu proslula například série filmů o Jamesi Bondovi.

3.2.12 Licence k dílům užitého umění a dílům architektonickým podle § 38d

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

- a) pronajímá, půjčuje nebo vystavuje originál nebo rozmnoženinu díla užitého umění vyjádřeného v užitné formě nebo architektonické dílo vyjádřené stavbou,*
- b) navrhne nebo provede změnu dokončené stavby, která je vyjádřením architektonického díla, v míře nezbytně nutné a při zachování hodnoty díla; je-li to opodstatněné významem architektonického díla a lze-li to na něm spravedlivě požadovat, je povinen předem uvědomit o svém úmyslu autora a na vyžádání mu poskytnout dokumentaci stavby včetně vyobrazení, vystihující stav před provedením změn“.*

Pokud jde o ustanovení písmene a), oproti stavu před novelou č. 216/2006 Sb. zde došlo k rozšíření licence, která dříve zahrnovala pouze pronajímání a půjčování originálů nebo rozmnoženin děl, i na další činnost, kterou je jejich vystavování. Licence se nyní navíc vztahuje též na díla užitého umění a architektonická díla vyjádřená stavbou.

Co se týče ustanovení pod písmenem b), existuje zde souvislost s dnes již zrušeným § 9 odst. 5 AZ, v němž byla tato licence nesprávně uvedena. Tento mimosmluvní institut omezuje na základě informační směrnice autorská práva ve prospěch vlastníka, popřípadě zhotovitele stavby.

3.2.13 Licence pro sociální zařízení dle § 38e

„Do práva autorského nezasahuje také zdravotnické nebo sociální zařízení, které nebylo zřízeno nebo založeno za účelem dosažení zisku, zejména nemocnice a věznice, které zhotoví záznam vysílaných děl a takto zaznamenaná díla provozuje osobám umístěným v těchto zařízeních v rozsahu odpovídajícím účelu této licence. Právo na odměnu podle § 25 není dotčeno“.

Tento typ licence se až do transpozice v českém autorském právu nevyskytoval. Mezi sociální zařízení, která mohou využívat za stanovených podmínek této licence, patří výslovně demonstrativně uvedené nemocnice a věznice. Lze si ovšem představit širší okruh těchto subjektů – například ústav sociální péče, léčebna dlouhodobě nemocných apod. Možnost užít dílo na základě této licence je podmíněna zaplacením náhradní odměny autorovi podle § 25.

3.2.14 Užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením podle § 39

„Do práva autorského nezasahuje vlastník ani osoba, která si od vlastníka vypůjčí originál či rozmnoženinu díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii, vystavuje-li takové dílo nebo je k vystavení bezplatně poskytne, ledaže to autor při převodu vlastnictví k takovému originálu nebo takové rozmnoženině zapověděl a vlastníkovi nebo vypůjčitelovi to bylo známo nebo známo být muselo, zejména proto, že zapovězení je zapsáno v rejstříku vedeném za tím účelem kolektivním správcem“.

Tato licence – označovaná jako tzv. výstavní – řeší konflikty, které mohou nastat mezi autorem díla a jeho vlastníkem. Nikoliv neobvyklý je totiž v praxi stav, kdy autorem a vlastníkem jednoho výtvarného nebo fotografického díla jsou dvě různé osoby, z nichž jedna může vystavování díla prosazovat a druhá s ním vyjadřuje nesouhlas. Možnost dílo vystavit, popřípadě jej k vystavení poskytnout, zde zákon dává jednak vlastníkovi díla, jednak – což je rozšíření oproti původnímu znění – též tomu, kdo si jej vypůjčí. Obranou autora, který si vystavování svého díla nepřeje, je tzv. záповěď, k níž ovšem musí dojít již při převodu vlastnického práva a tato skutečnost zároveň byla nebo musela být druhé straně známá.

3.2.15 Omezení rozsahu práv autora k počítačovému programu podle § 66

(1) „Do práva autorského nezasahuje oprávněný uživatel rozmnoženiny počítačového programu, jestliže

a) rozmnožuje, překládá, zpracovává, upravuje či jinak mění počítačový program, je-li to nezbytné k využití oprávněně nabyté rozmnoženiny počítačového programu, činí-li tak při zavedení a provozu počítačového programu nebo opravuje-li chyby počítačového programu,

- b) *jinak rozmnožuje, překládá, zpracovává, upravuje či jinak mění počítačový program, je-li to nezbytné k využití oprávněně nabyté rozmnoženiny počítačového programu v souladu s jeho určením, není-li dohodnuto jinak,*
- c) *zhotoví si záložní rozmnoženinu počítačového programu, je-li nezbytná pro jeho užívání,*
- d) *zkoumá, studuje nebo zkouší sám nebo jím pověřená osoba funkčnost počítačového programu za účelem zjištění myšlenek a principů, na nichž je založen kterýkoli prvek počítačového programu, činí-li tak při takovém zavedení, uložení počítačového programu do paměti počítače nebo při jeho zobrazení, provozu či přenosu, k němuž je oprávněn,*
- e) *rozmnožuje kód nebo překládá jeho formu při rozmnožování počítačového programu nebo při jeho překladu či jiném zpracování, úpravě či jiné změně, je-li k ní oprávněn, a to samostatně nebo prostřednictvím jím pověřené osoby, jsou-li takové rozmnožování nebo překlad nezbytné k získání informací potřebných k dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu s jinými počítačovými programy, jestliže informace potřebné k dosažení vzájemného funkčního propojení nejsou pro takové osoby dříve jinak snadno a rychle dostupné a tato činnost se omezuje na ty části počítačového programu, které jsou potřebné k dosažení vzájemného funkčního propojení.*

(2) Za rozmnožování počítačového programu podle tohoto zákona se považuje i zhotovení rozmnoženiny, je-li nezbytná k zavedení a uložení počítačového programu do paměti počítače, jakož i pro jeho zobrazení, provoz a přenos.

(3) Za pronájem či půjčování podle tohoto zákona se nepovažuje pronájem nebo půjčování rozmnoženiny počítačového programu, kde samotný program není podstatným předmětem pronájmu nebo půjčování.

- (4) *Informace získané při činnosti podle odstavce 1 písm.) e nesmějí být poskytnuty jiným osobám, ledaže je to nezbytné k dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu, ani využity k jiným účelům než k dosažení vzájemného funkčního propojení nezávisle vytvořeného počítačového programu. Dále nesmějí být tyto informace využity ani k vývoji, zhotovení nebo k obchodnímu využití počítačového programu podobného tomuto počítačovému programu v jeho vyjádření nebo k jinému jednání ohrožujícím neo porušujícím právo autorské.*
- (5) *Pro omezení autorských práv k počítačovému programu podle odstavce 1 platí ustanovení § 29 odst. 1.*
- (6) *Oprávněným uživatelem rozmnoženiny počítačového programu je oprávněný nabyvatel rozmnoženiny počítačového programu, který má vlastnické či jiné právo k rozmnoženině počítačového programu, a to za účelem jejího využití, nikoli za účelem jejího dalšího převodu, dále oprávněný nabyvatel licence nebo jiná osoba oprávněná užívat rozmnoženinu počítačového programu. Takový uživatel může užít oprávněně nabytou rozmnoženinu počítačového programu v rozsahu stanoveném v odstavci 1 (minimální rozsah), pokud není smlouvou dohodnut rozsah širší; minimální rozsah nelze s výjimkou oprávnění uvedeného v odstavci 1 písm. b) dohodou zúžit.*
- (7) *Ustanovení § 30a až 33, § 34 písm. b) až d), § 35 až 38, § 38a odst. 1 písm. b), § 38a odst. 2, § 38b až 39, § 43 odst. 1 a 4 až 6 a § 54 se na počítačový program nevztahují.*
- (8) *Právní ochranou technických prostředků podle § 43 nejsou dotčena ustanovení odstavce 1 písm. d) a e) v rozsahu nezbytném k využití těchto omezení. Autor, který pro své dílo použil technické prostředky podle § 43 odst. 3, je povinen zpřístupnit počítačový program oprávněnému uživateli v rozsahu podle odstavce 1 a je povinen označit počítačový program chráněný technickými prostředky uvedením jména a adresy osoby, na kterou se má oprávněný uživatel za tím účelem obrátit“.*

V § 66 lze nalézt další z mimosmluvních institutů užití autorského díla, který se vztahuje k počítačovým programům. Problematika autorskoprávní ochrany počítačových programů je široká a všechny aspekty přesahují možnosti této práce, zmíním proto jen základní údaje. Ustanovení § 66 je transpozicí již zmiňované směrnice o právní ochraně počítačových programů.⁶⁰ Díkce odstavce 3 se odvíjí od mezinárodních smluv, a sice Dohody TRIPS a Smlouvy WIPO o právu autorském. Novela č. 216/2006 Sb. rozšířila § 66 o odstavce 6, 7 a 8. Mimo jiné tak došlo k zákonnému zakotvení definice „oprávněného uživatele“ a ke stanovení tzv. minimálního rozsahu užití počítačového programu, který lze smluvně pouze rozšířit, nikoli zúžit. Zároveň je v odstavci 7 vyjádřeno, které zákonné licence se na užití počítačového programu nevztahují. Poslední odstavec se zabývá vlivem technických prostředků ochrany na počítačové programy. Těmito technickými prostředky nelze bránit zkoumání, studiu, zkoušení, rozmnožování či překládání počítačového programu podle § 66 odst. 1 písm. d) a e). Také je zde zakotvena autorova povinnost informovat oprávněného uživatele tak, aby tento uživatel mohl počítačový program v souladu se zákonem užívat.⁶¹

3.2.16 Bezúplatná zákonná licence podle § 92

„Do práva pořizovatele jím zpřístupněné databáze též nezasahuje oprávněný uživatel, který vytěžuje nebo zužitkovává podstatnou část obsahu databáze

- a) pro svou osobní potřebu; ustanovení § 30 odst. 3 zůstává nedotčeno,*
- b) pro účely vědecké nebo vyučovací, uvede-li pramen, v rozsahu odůvodněném sledovaným nevýdělečným účelem, a*
- c) pro účely veřejné bezpečnosti nebo správního či soudního řízení“.*

⁶⁰ Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14. 5. 1991, o právní ochraně počítačových programů.

⁶¹ Důvodová zpráva k novele č. 216/2006 Sb., str. 50

Smyslem této licence je umožnit určitým subjektům – oprávněným uživatelům vytěžovat, popř. zužitkovávat podstatnou část obsahu databáze způsobem a pro účely zákonem uvedené. Novelou č. 216/2006 Sb. došlo ke změně v písm. a) tohoto ustanovení. Tato změna úzce souvisí také s novou dikcí § 30, v němž je upraven související mimosmluvní institut – volné užití díla. Úpravu lze ale označit spíše za kosmetickou. Jádra věci se tato změna nijak nedotkla. Podstata spočívá v tom, že užití počítačového programu i elektronické databáze, byť pro osobní potřebu fyzické osoby nebo vlastní vnitřní potřebu právnické osoby, je až na výjimky užitím podle zákona, a nikoli užitím volným. Z řečeného plyne, že vytěžit nebo užít podle § 92 lze pouze databázi neelektronickou.

4. Zelená kniha a další směřování autorskoprávních výjimek

O tom, že si je Evropská unie vědoma potřeby kontinuální debaty nad budoucím vývojem autorského práva, svědčí i Zelená kniha (s podtitulem Autorské právo ve znalostní ekonomice), kterou vydala Evropská komise loni v červenci.

Jak autoři sami uvádějí, účelem tohoto dokumentu je „podpořit diskusi o tom, jak nejlépe šířit znalosti v oblasti výzkumu, vědy a vzdělání v prostředí online. Zelená kniha se proto snaží formulovat několik otázek spojených s úlohou autorského práva ve znalostní ekonomice s úmyslem zahájit o těchto otázkách konzultaci.“⁶²

Kniha se zaměřuje především na revizi ustanovení tzv. informační směrnice, a to jak z hlediska obecného, tak i z pohledu konkrétních výjimek a omezení. Důvodem toho, proč se Komise rozhodla naznačit možná úskalí budoucího vývoje autorského práva a otevřít na tomto poli širší diskusi, je především již několik let aktuální šíření digitálního obsahu v prostředí internetu.

Volný pohyb znalostí a inovací bývá mnohdy označován jako tzv. pátá svoboda jednotného trhu. Pokud jde o termín „znalostní ekonomika“, používá se k vyjádření *hospodářské činnosti, která nespočívá na „přirodních“ zdrojích, nýbrž na zdrojích duševních, např. na know-how a odborných znalostech. Základní myšlenkou znalostní ekonomiky je skutečnost, že ke znalostem a vzdělání (...) lze přistupovat jako k obchodnímu majetku či k produktům a službám vzdělání a duševní činnosti, které lze s vysokou návratností vyvážet.*⁶³ S ohledem na právě probíhající světový vývoj, v němž dochází k prudkému ekonomickému a hospodářskému rozvoji především

⁶² Zelená kniha (Autorské právo ve znalostní ekonomice), 2008, str. 3 Dokument je dostupný například zde http://www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/eu-a-autorske-pravo/Greenn_Paper_2008_-_ST12089.CS08.PDF

⁶³ Tamtéž.

asijských zemí a k současné redefinici politického a ekonomického vlivu Evropy na světové dění, se lze domnívat, že význam znalostní ekonomiky v evropském prostoru bude nadále vzrůstat.

V Knize je připomínána – již dříve zmíněná – zásada, podle níž se prostřednictvím právních předpisů usiluje o nalezení rovnováhy mezi oprávněnými zájmy autorů a snadností, s níž má k autorským dílům přístup veřejnost.

Pokud jde o všeobecné problémy související s mimosmluvními instituty, Komise si prostřednictvím zmíněného dokumentu klade především otázky týkající se vlastního systému jedné povinné (licence pro dočasné rozmnoženiny) a dvaceti nepovinných výjimek, tak jak je zakotvuje informační směrnice. Jinak řečeno, tento přístup nemusí být v budoucnu s ohledem na vývoj internetových technologií a jiných faktorů ⁶⁴ zcela vhodný. S tím úzce souvisí i to, zda by v budoucnu neměla existovat podpora, případně pokyny ke smluvním ujednáním mezi nositeli práv a uživateli za účelem provádění výjimek z autorského práva.⁶⁵ Volně parafrázováno, zda by současný systém postavený na zákonných výjimkách neměl směřovat spíše k soukromoprávním ujednáním mezi držiteli práv a uživateli děl, tedy – cum grano salis – k určitým „kvazilicenčním smlouvám“. Podle tvůrců dokumentu stojí rovněž za zvážení, zda do kategorie „povinné“ nepřesunout s ohledem na zajištění větší právní jistoty a lepší ochranu příjemců více výjimek, a pokud ano, které konkrétně by to měly být.

Co se týče konkrétních institutů, Kniha se zaměřuje zejména na ty výjimky, které jsou z hlediska šíření znalostí nejdůležitější, jako je knihovní licence, licence pro zdravotně postižené, dále výjimka umožňující šíření děl pro vyučovací a výzkumné účely a nově též možná výjimka vztahující se na obsah vytvářený uživateli.

⁶⁴ *Tamtéž, str. 5*

⁶⁵ *Tamtéž.*

Z hlediska knihovní licence představuje podle autorů námět k zamyšlení již zmíněná digitalizace autorských děl. Ta se přímo dotýká práva na rozmnožování díla.⁶⁶ Současná formulace spolu s třístupňovým testem vede spíše k závěru, že knihovny mohou pořizovat rozmnoženiny autorských děl pouze v určitých případech a tak, že je jejich smyslem pouze zachování (zálohování) díla v knihovně. Výkladové potíže zde vyvolává relativní strohost tohoto ustanovení informační směrnice stejně jako fakt, že detailní právní úprava existuje na pouze na vnitrostátní úrovni, a může se tak v jednotlivých členských státech lišit. Digitalizace (převod díla do elektronické podoby) není navíc prováděna pouze knihovnami, ale též soukromými osobami – například společností Google. Na ně se – vzhledem k tomu, že se nejedná o knihovny, vzdělávací zařízení ani jiný oprávněný subjekt a tyto společnosti úkony zároveň sledují hospodářský prospěch – knihovní licence nevztahuje.⁶⁷

Druhým problémem je pak existence tzv. osiřelých děl (orphan works) neboli děl, která požívají ochrany podle autorského práva, avšak jejich autor, případně nositel práv není znám, resp. nelze tyto osoby nalézt. Tato skutečnost představuje značný problém, protože osoby, které by takové dílo chtěly užít (a tím pádem mají zájem o uzavření licenční smlouvy), tuto smlouvu nemají s kým uzavřít. Navíc, rozhodnou-li se dílo užít i bez uzavření této smlouvy, vystavují se do budoucna možnému postihu ze strany náhle se objevivšího autora či nositele práv. Problému osiřelých děl se v současné době věnují také v USA a v Kanadě. Možná řešení se odlišují, vychází se ovšem většinou ze zásady, podle které musí uživatel ve snaze určit a nalézt nositele práv provést přiměřený průzkum.⁶⁸

Pokud jde o výjimku ve prospěch zdravotně postižených osob, i zde lze hovořit o námětech k zamyšlení. Smyslem této výjimky je umožnit zdravotně postiženým osobám (nevidomým, slabozrakým, neslyšícím aj.) snadný přístup

⁶⁶ *Tamtéž, str. 8.*

⁶⁷ *Tamtéž, str. 7*

⁶⁸ *Tamtéž, str. 10*

k autorským dílům v podobě, která jim s ohledem na jejich handicap umožňuje dílo určitým způsobem užít. Potíže zde vyvstávají zejména s ohledem na finanční a časovou náročnost převodu díla do „handicap-friendly“ podoby. Komise vidí jako potíž rovněž obavy držitelů práv o bezpečnost a ochranu jejich díla při vlastním „přerodu“ díla do požadovaného formátu.⁶⁹ Jako řešení se zde může ukázat těsná spolupráce mezi vydavateli a organizacemi zastupujícími postižené osoby. Členské státy Unie nejsou v současné době sjednoceny ani v tom, které skupiny zdravotně postižených by měly výhody plynoucí z této výjimky požívat. Například ve Velké Británii a Bulharsku se tento mimosmluvní institut týká výlučně zrakově postižených osob. Určité výkladové nejasnosti mohou plynout i ze směrnice o 96/9/ES o právní ochraně databází.⁷⁰

Komise si prostřednictvím dokumentu klade například otázku, zda by měla existovat povinná ustanovení o dostupnosti děl pro postižené osoby v určitém formátu. Na základě mimo jiné svých osobních zkušeností se domnívám, že odpověď na tuto otázku by měla jednoznačně znít ano. Nutno ovšem dodat, že vydavatelé děl by zároveň měli mít technickými prostředky zaručeno, že takové dílo bude skutečně určeno pouze pro stanovené účely.

Další výjimkou, jejíž transformace se v budoucnu může ukázat jako nezbytná, je ta v souvislosti s výzkumnými či vyučovacími účely. A to zejména s ohledem na stále běžnější formu vyučování prostřednictvím internetu. V době vzniku informační směrnice nebylo zcela zřejmé, zda se tato výjimka na vyučování elektronickou formou vztahuje, či nikoliv, respektive v jakém rozsahu. Jako problematické lze z uživatelského hlediska hodnotit i různé nakládání s díly pro výzkumné či vyučovací účely v jednotlivých členských státech. Rozdíly se týkají kupříkladu rozsahu výjimky (právo na sdělování a zpřístupnění veřejnosti v Belgii či Francii versus pouhé právo na rozmnožování v Řecku), způsobu kopírování (většina států umožňuje

⁶⁹ *Tamtéž, str. 11*

⁷⁰ *Tamtéž, str. 12*

pořizovat jak analogové kopie, tak i kopie digitální, ovšem například v Maďarsku jde výlučně o rozmnoženiny analogové), či povolené délky úryvků děl. Není ani zcela jasné, které subjekty mohou tuto výjimku aplikovat. Zatímco německý zákon je v tomto ohledu poměrně přesný a obsahuje výčet možných institucí, britský zákonodárce se vydal obecnější cestou a hovoří pouze o „vzdělávacím zařízení.“ Francouzský zákon tyto instituce nedefinuje vůbec. S ohledem na existující rozvoj přeshraničního vzdělávání (tj. vzdělávací instituce se nachází v jednom z členských států Unie, zatímco její studenti se mohou díky on-line síti nacházet v jiném členském státě) mohou výše naznačené nedostatky vyvolávat podle Komise v budoucnu problémy. Určité jednání, právem aprobované podle jedním z členských států, může být o několik kilometrů dále hodnoceno jako protiprávní. Rovněž bude podle autorů Knihy v budoucnu třeba zohlednit zájmy nositelů práv. Gowersův přezkum duševního vlastnictví, na který se Kniha odvolává, explicitně hovoří o potřebě „zajistit, aby přístup k těmto (studijním a výzkumným) materiálům neměla široká veřejnost.“⁷¹

Zelená kniha se věnuje i naznačení obrysů výjimky, kterou informační směrnice v současné době nezná, ale která se v poměrně krátké budoucnosti může ukázat jako nepostradatelná. Jedná se o tzv. obsah vytvářený uživateli neboli skutečnost, že uživatelé internetu již nejsou pouhými konzumenty obsahu, nýbrž se na jeho vytváření sami aktivně podílí, například ve formě blogů, podcastů nebo wiki.⁷² Obsah vytvářený uživateli je přitom potřeba odlišit od děl požívajících autorskoprávní ochranu, která uživatelé „pouze“ na internet umístí. Stav de lege lata od těchto potenciálních autorů vyžaduje, aby si – chtějí-li při své tvůrčí činnosti zpracovat či rozmnožit jiné autorské dílo – opatřili souhlas příslušného držitele práv. Vzhledem k tomu, že uživateli vytvářená díla mohou být hodnotná a společensky přínosná, lze podle autorů dokumentu hodnotit tento fakt jako brzdící. Uvažovaná výjimka

⁷¹ Gowersův přezkum duševního vlastnictví z roku 2006, odst. 4.18.

⁷² Tamtéž, str. 16.

„pro tvůrčí, transformativní a odvozená díla“ by ovšem byla – podobně jako ostatní – limitována třístupňovým testem.

Diskuse, kterou Zelená kniha zamýšlela vyvolat, byla zúčastněným stranám (vydavatelé, knihovny, vzdělávací zařízení, muzea, archivy, výzkumní pracovníci, zdravotně postižení i široká veřejnost) otevřena do konce listopadu loňského roku. Je zřejmé, že od pouhého náčrtu budoucí podoby mimosmluvních institutů k faktické změně informační směrnice, popřípadě jiného relevantního komunitárního předpisu, vede značně dlouhá cesta. Rovněž výsledná podoba změn nemusí vyvolat (a téměř jistě ani nevyvolá) výlučně pozitivní odezvu. I tak lze alespoň snahu Evropské komise na poli autorského práva hodnotit kladně.

5. Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu podle §25

V této kapitole nebude věnována pozornost ani tak jednotlivým ustanovením § 25, jejichž znění je pro ilustraci níže uvedeno, jako spíše letnému pohledu do historie náhradních odměn a současnému dění na komunitární úrovni. Opomenuta není ani novelizace příslušné vyhlášky, k níž došlo s účinností od 1. 1. 2009, a naznačení důvodů, pro které se tak stalo.⁷³

Příslušná právní úprava je obsažena v § 25 zákona:

(1) U zveřejněných děl, která lze rozmnožovat

a) Pro osobní potřebu fyzické osoby či vlastní vnitřní potřebu právnické osoby či podnikající fyzické osoby (§30 a §30a) pomocí přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin na papír nebo podobný podklad, anebo

b) Pro osobní potřebu fyzické osoby (§30) na podkladě zvukového, zvukově obrazového nebo jiného záznamu či rozhlasového nebo televizního vysílání jejich přenesením pomocí přístroje na nenahrané nosiče záznamu

má autor právo na odměnu v souvislosti s takovým rozmnožováním díla.

(2) Osobou povinnou platit příslušnému kolektivnímu správci odměnu podle odstavce 1 je

⁷³ Vyhláška č. 488/2006 Sb., kterou se stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin, typy nenahraných nosičů záznamu a výše paušálních odměn.

- a) výrobce přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů, dovozce těchto přístrojů ze třetích zemí (dále jen „dovozce“) nebo příjemce těchto přístrojů z členských států Evropských společenství (dále jen „příjemce“),
 - b) výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin,
 - c) výrobce, dovozce nebo příjemce nenahraných nosičů záznamů,
 - d) dopravce nebo zasílatel namísto osoby povinné podle písmen a) až c), pokud na písemnou výzvu příslušného kolektivního správce bez zbytečného odkladu nesdělí údaje potřebné pro určení totožnosti dovozce, příjemce nebo výrobce,
 - e) poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu, pokud jde o tiskové rozmnoženiny (§30a); poskytovatelem rozmnožovacích služeb za úplatu je i ten, kdo za úplatu zpřístupní přístroj k zhotovování tiskových rozmnoženin.
- (3) Odměna, kterou jsou povinny platit osoby podle odstavce 2 písm.a) až d) v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu, přísluší autorovi při dovozu, přijetí nebo při prvním prodeji
- a) přístroje k zhotovování rozmnoženin záznamů,
 - b) přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin,
 - c) nenahraných nosičů záznamů.
- (4) Odměna, kterou je povinna platit osoba podle odstavce 2 písm. b), přísluší v závislosti na pravděpodobném počtu přístrojů určených k zhotovování tiskových rozmnoženin děl podle § 30a. Pro výpočet výše odměny z přístrojů určených k zhotovování tiskových rozmnoženin děl se pravděpodobný počet těchto přístrojů stanoví se 20%. Odměna se stanoví z průměrné ceny přístroje bez daně z přidané hodnoty.

- (5) Odměna, kterou je povinna platit osoba podle odstavce 2 písm.e) přísluší v závislosti na pravděpodobném počtu zhotovených tiskových rozmnoženin děl podle § 30a. Pro výpočet výše odměny ze zhotovených tiskových rozmnoženin děl se použijí pravidla stanovená v bodech 6 a 7 přílohy k tomuto zákonu.
- (6) Osoby uvedené v odstavci 2 jsou povinny předkládat příslušnému kolektivnímu správci, vždy souhrnně za kalendářní pololetí, nejpozději však do konce následujícího kalendářního měsíce, informace o skutečnostech rozhodných pro výši odměny, zejména o druhu a počtu prodaných, dovezených nebo přijatých přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů, přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin a nenahraných nosičů záznamů, jakož i o celkovém počtu tiskových rozmnoženin zhotovených na přístrojích pro poskytování rozmnožovacích služeb za úplatu.
- (7) Ministerstvo kultury (dále jen „ministerstvo“) stanoví vyhláškou typy přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin a typy nenahraných nosičů záznamů, z nichž se platí odměna podle odstavce 1, a výši paušální odměny podle typu přístroje k zhotovování tiskových rozmnoženin a typu nenahraného nosiče záznamů. Vyhláškou dále stanoví typy přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů, z nichž se platí odměna podle odstavce 1; výše této odměny je stanovena v příloze k tomuto zákonu.
- (8) Odměna se neplatí v případě vývozu nebo odeslání přístrojů uvedených v odstavci 3 písm. a) a b) za účelem jejich dalšího prodeje a vývozu nebo odeslání nenahraných nosičů záznamů za účelem jejich dalšího prodeje. Odměna se dále neplatí z přístrojů a nenahraných nosičů, budou-li v tuzemsku použity jen k rozmnožování děl na základě licenčních smluv osobami při jejich vlastní činnosti.

V § 25 jsou poměrně podrobně upravena ustanovení týkající se práva na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu nebo vlastní vnitřní potřebu (tzv. náhradní odměny). Jako „náhradní“ jsou v tyto odměny

označovány vzhledem k faktu, že jejich existence se nijak nedotýká vlastní autorské odměny za užití díla. Třebaže se může zdát, že institut náhradní odměny je poměrně nový, při pohledu historie se lze snadno přesvědčit, že jeho legislativní počátky lze datovat do Německa šedesátých let minulého století. Zavedení náhradních odměn do německého právního řádu předcházely dvě rozhodnutí německého Vrchního soudu.⁷⁴ V průběhu následujících třech desítek let převzalo tento institut také například Rakousko, Finsko, Francie, Nizozemí, Bělorusko, Bulharsko, Maďarsko, Estonsko či Polsko. V českém právním řádu se právo autora na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu objevilo – oproti dnešku v poněkud jiné podobě - ještě v předchozím autorském zákoně (zákon č. 35/1965 Sb.), a sice novelou č. 89/1990 Sb.⁷⁵ Z mimoevropských států přiznává autorům práva na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla například Kanada či některé africké státy.

Zjednodušeně vyjádřeno, účelem práva na náhradní odměnu je zajistit, aby se autorům děl dostalo určité peněžité kompenzace v souvislosti s tím, že bouřlivý technologický rozvoj umožňující masové pořizování rozmnoženin autorských děl mnohdy jde proti jejich oprávněným majetkovým zájmům. Toto právo však nositelům práv nepřísluší vždy, nýbrž pouze v souvislosti s rozmnožováním děl pro osobní potřebu (jde-li o fyzickou osobu), případně vlastní vnitřní potřebu (jde-li o osobu právnickou, případně podnikající fyzickou osobu) podle § 30 a § 30a. V jiných případech jde totiž o výkon výlučného autorského práva dílo užít, k němuž je nutné svolení autora.⁷⁶

Pokud jde o mezinárodní zakotvení práva na náhradní odměnu, je zde nutné poukázat především na čl. 9 odst. 2 Bernské úmluvy⁷⁷. Na komunitární úrovni

⁷⁴ Donát, J.: *Pohled do historie náhradních odměn autorů v souvislosti s rozmnožováním autorských děl pro osobní potřebu*; www.epravo.cz

⁷⁵ Telec, I., Tůma, P. *Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 295*

⁷⁶ Telec, I., Tůma, P. *Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 297*

⁷⁷ „It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.“

ji pak v čl. 5 odst. 2 písm. a) a b) upravuje již podrobně zmíněná informační směrnice.⁷⁸

Právo na náhradní odměnu je – vedle základního majetkového práva dílo užít – jedním z jiných majetkových práv. Podle tuzemského autorského práva jde o právo erga omnes, které je relativizováno, jakmile vzniknou právní skutečnosti vymezené autorským zákonem.⁷⁹ Ohledně povahy této odměny ovšem panují nejasnosti. Brněnská teoretická škola se kloní k názoru, že jde o specifickou soukromoprávní náhradu za potenciálně hospodářsky snížený zisk, jehož příčinu lze spatřovat v hospodářském chování v zákoně vyjmenovaných subjektů⁸⁰. Jiný názor vyjadřuje například stanovisko veřejného ochránce práv z ledna roku 2007, jehož předmětem je posouzení vyhlášky č. 488/2006 Sb.⁸¹: „Ačkoliv český právní řád (stejně jako právní řád slovinský či litevský) používá pojem náhradní odměna, přičemž se v odborné literatuře běžně dovozuje, že povaha této odměny je soukromoprávní, je třeba předeslat, že z pohledu ústavněprávního se o daň či poplatek skutečně jedná. Dochází totiž k transferu majetkové hodnoty (vlastnictví) od konkrétní osoby, a to nikoliv na základě smlouvy nebo deliktního jednání, ale na základě požadavku veřejné moci.“⁸²

⁷⁸ Členské státy mohou stanovit výjimky nebo omezení práva na rozmnožování podle článku 2 v těchto případech:

- a) u rozmnoženin na papíře nebo jakémkoliv podobném nosiči, přičemž tyto rozmnoženiny vznikly použitím jakékoliv fotografické techniky nebo některým jiným procesem s podobnými účinky, s výjimkou hudebnin, za předpokladu, že nositelé práv získají spravedlivou odměnu;
- b) u jakýchkoliv rozmnoženin na jakémkoliv nosiči vytvořených fyzickou osobou pro soukromé užití a pro účely, které nejsou přímo ani nepřímo komerční, a to za podmínky, že nositelé práv získají spravedlivou odměnu, která, pokud jde o dotyčné dílo nebo předmět ochrany, bere ohled na použití nebo nepoužití technologických prostředků uvedených v článku 6

⁷⁹ Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 295

⁸⁰ Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 295

⁸¹ Vyhláška 488/2006 Sb., kterou se stanoví typy přístrojů ke zhotovování rozmnoženin, typy nenahravných nosičů záznamu a výše paušálních odměn.

⁸² Vyjádření veřejného ochránce práv k vyhlášce č. 488/2006 Sb., dostupné v archivu na www.ochrance.cz

Právo na náhradní odměnu je – jak již bylo řečeno – úzce spjato s mimosmluvním institutem volného užití díla, resp. se dvěma jeho typy podle § 30 a § 30a, které byly podrobněji popsány v předchozím textu. Podle některých názorů vznikla v tuzemském prostředí konstrukce, dle níž samotné volné užití díla nijak zpoplatněno není. Kompenzační povinnost je ale přesunuta na ty, kteří svou hospodářskou činností masová domácí rozmnožování děl prostředky reprodukční techniky umožňují.⁸³ Pro úplnost je třeba dodat, že těmi, kdo platební povinnost na konci pociťují, jsou ovšem stejně fyzické, resp. právnické osoby, které dílo volně užijí podle § 30, resp. §30a. Povinné subjekty, uvedené v § 25 odst. 2 písm. a) – e), totiž své zvýšené náklady související s povinností platit náhradní odměny promítají do cen svých výrobků, případně služeb.

To je jeden (a zřejmě i nejsilnější) z důvodů, pro který se toto ustanovení autorského zákona setkávalo a stále setkává s nepochopením či kritikou ze strany laické veřejnosti. Od počátku existence tohoto institutu také přirozeně zaznívaly výhrady ze strany subjektů, kterým byla uložena povinnost tyto náhradní odměny platit. Lze konstatovat, že právě především výrobci hardware umožňujícího pořizování rozmnoženin pravidelně usilují o revizi rozsahu svých povinností, a to jak na globální, tak i na komunitární úrovni. Impulsy k debatám o změnách současného systému náhradních odměn v členských státech Unie ovšem vychází i ze strany Evropské komise. Pro ilustraci tohoto tvrzení se lze ohlédnout do předchozích měsíců roku 2008. V únoru oznámil komisař pro vnitřní trh Charlie McCreevy záměr zahájit sérii konzultací s představiteli nahrávacího průmyslu, které by zjednotily současný, poněkud neuspořádaný přístup k náhradním odměnám (copyright levies) v jednotlivých členských státech. K tomuto kroku se představitel Komise rozhodl poté, co o čtrnáct měsíců dříve musel od podobného záměru upustit především z důvodu silného tlaku Francie a lobbyistických skupin reprezentujících hudební a filmový průmysl.

⁸³ *Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 295*

Úřad komisaře pro vnitřní trh vydal souhrnný dokument věnovaný komparaci náhradních odměn v jednotlivých členských státech.⁸⁴ V něm je – jak již bylo řečeno – konstatováno, že systémy náhradních odměn jsou v současnosti v členských zemích Unie upraveny pouze na národní úrovni. Ze sedmadvaceti členských států Unie neexistuje institut náhradních odměn v pěti z nich – v Irsku, Velké Británii, Lucembursku, Maltě a Kypru. Pokud jde o Irsko a Velkou Británii, jejich právní řád umožňuje uživatelům pouze nahrávání vysílaných pořadů s cílem odložit jejich zhlédnutí nebo poslech na pozdější dobu, a to pouze pro vnitřní (rodinnou) potřebu.⁸⁵ Právní řády Malty a Lucemburska sice znají výjimku umožňující pořizovat kopie pro soukromé účely, ovšem systém náhradních odměn nebyl v těchto zemích zaveden. V řeckém právním řádu sice systém náhradních odměn formálně existuje, ovšem od roku 1999 nedochází k jejich vymáhání. V roce 2003 byla navíc účinnost příslušných ustanovení pozastavena. Informační směrnice, v níž je institut náhradních odměn zakotven, hovoří o tom, že by se držitelům práv mělo dostat „pocitivé kompenzace.“⁸⁶ Jak ale zpráva zdůrazňuje, tento pojem nelze směřovat se „spravedlivou odměnou“⁸⁷ podle dalšího z komunitárních autorskoprávních předpisů – směrnice 2006/115/EC.⁸⁸ Rozdíl pramení z odlišného smyslu obou termínů. „Spravedlivá odměna“ vychází z předpokladu, že by držitelé práv měli získat odměnu za každé jednotlivé užití chráněných děl. Naproti tomu „pocitivá kompenzace“ naznačuje možnou újmu těchto držitelů pramenící z pořizování rozmnoženin pro soukromou potřebu.⁸⁹ Informační směrnice ovšem přesnou formu této „pocitivé

⁸⁴ *Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, Brussels, 14/02/2008*

⁸⁵ *Tamtéž str. 3. Jedná se o tzv. time-shifting.*

⁸⁶ *V originále se jedná o „fair compensation.“*

⁸⁷ *V originále „equitable remuneration.“*

⁸⁸ *Směrnice 2006/115/EC o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.*

⁸⁹ *Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, Brussels, 14/02/2008, str. 4*

kompenzace“ nijak nestanoví. V dokumentu je konstatováno, že systém náhradních odměn v jednotlivých členských státech se liší jednak co do typu zařízení či nosiče záznamu, na něž se povinnost platit odměnu vztahuje, tak i pokud jde o výši odměny. V Řecku, Portugalsku a Španělsku se kupříkladu náhradní odměny netýkají počítačových harddisků, v Německu zase osobních počítačů – ovšem za předpokladu, že na externí příslušenství, s jejichž pomocí lze vytvářet kopie (jako třeba scanner), se již povinnost platit odměnu vztahuje.⁹⁰ Za zmínku stojí i to, že zhruba před třemi lety nebyly ve většině členských států mezi přístroje podléhající placení náhradní odměny řazeny mobilní telefony. Ve Finsku se ale údajně uvažovalo o tom, že by odměny měli začít platit výrobci mobilních telefonů za každý telefon, který umožňuje přehrávání obsahu v MP3 nebo jiném formátu. Vychází se zde z toho, že institut náhradních odměn se již vztahuje na samotné MP3 přehrávače, a není tak spravedlivé, aby byly opomenuty tyto „hudební telefony.“⁹¹ Pokud jde o rozdíly ve výši odměn za nosiče záznamů, ty mohou být podle citované zprávy opravdu výrazné. U kompaktních disků s možností zápisu (CD-R) je například odměna placená ve Francii jedenáctkrát vyšší než v Německu. Není ani sjednocena metodika výpočtu těchto odměn – v některých členských státech se jedná o plošnou odměnu pro určitý typ nosiče záznamů bez ohledu na jeho kapacitu, v jiných zase o procenta z prodejní ceny, případně jde o výpočet založený na analogové kapacitě. Mezi zainteresovanými osobami ale nepanuje zcela přesná shoda v tom, jaká výše náhradních odměn v jednotlivých členských státech doopravdy existuje, na jaké přístroje a nosiče záznamů se vztahuje a kolik finančních prostředků v této souvislosti jednotliví kolektivní správci skutečně získali. Nejcitovanější jsou v posledně jmenovaném případě data jednoho z nizozemských kolektivních správců publikovaná v Stichting de Thuiskopie.⁹² Podle těchto údajů bylo v roce 2004 v šestnácti členských státech (Rakousko, Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie,

⁹⁰ *Tamtéž, str. 6*

⁹¹ *Tamtéž, str. 6*

⁹² *Tamtéž, str. 8*

Německo, Maďarsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Nizozemí, Polsko, Slovensko, Španělsko a Švédsko) získáno v souvislosti s náhradními odměnami téměř 568 milionů eur. V České republice samotné získali kolektivní správci podle Stichting de Thuiskopie na náhradních odměnách 1,142 milionu eur v roce 2002. O rok později to bylo 1,011 milionu eur a v roce 2004 1,159 milionu eur.⁹³ Zpráva také konstatuje, že současný mechanismus náhradních odměn (založený na tom, že povinné osoby samy kolektivním správcům prezentují údaje relevantní pro výši odměny) podporuje vznik tzv. šedého trhu. Jinak řečeno, ne všechny povinné osoby tyto údaje skutečně uvádí v pravdivé podobě. To má za následek jednak tržní znevýhodnění „pocitivých“ osob na trhu oproti těmto konkurentům, ale také finanční ztráty kolektivních správců pověřených výběrem a správou těchto náhradních odměn. Pro ilustraci: podle odhadů Recording Media Industry Association of Europe (RIAE) se v roce 2004 rámci trhu EU obchodovalo s přibližně 3,1 miliardami kusů prázdných optických médií. Za zhruba dvacet procent z nich (asi šest set milionů disků) ale nebyla povinnými osobami náhradní odměna zaplacená. Jestliže průměrná výše náhradní odměny za DVD disk činila 0,39 eur a za CD disk 0,11 eur, znamenalo by to v uvedeném roce pro kolektivní správce ztrátu přibližně 120 milionů eur.⁹⁴ Náhradní odměny vyvolávají otázky také v souvislosti s tzv. alternativními licencemi, především konceptem Creative Commons, který byl již zmíněn v úvodu této práce. Jen pro připomenutí, Creative Commons lze popsat jako licence poskytující specifickou (nikoliv vždy plnou) autorskoprávní ochranu podle potřeb autora díla. Paradoxně tak může docházet k tomu, že i když má držitel práv zájem na co nejširším a nejsnadnějším rozšiřování svého díla, může obligatorní placení náhradních odměn představovat překážku, které se nemůže vyhnout.

Jak již bylo řečeno, hlavní nedostatek spatřuje Komise v tom, že výše náhradních odměn v členských státech se poměrně výrazně liší a stejně tak se

⁹³ *Tamtéž, str.9*

⁹⁴ *Tamtéž, str.13*

odlišují typy přístrojů, respektive nosičů, na které se právo na odměnu vztahuje. Jak navíc v počátečních měsících roku 2008 poukazovali zástupci EICTA⁹⁵, výnos z náhradních odměn se od roku 2001, kdy byla přijata informační směrnice, více než ztrojnásobil. „Coby odvětví plně podporujeme spravedlivou a přiměřenou kompenzaci pro umělce, tvůrce a ostatní držitele práv. Nevoláme po tom, aby byl systém náhradních odměn zrušen, ale opakovaně poukazujeme na to, že současný systém „nespravedlnosti“⁹⁶ je neprůhledný a nespravedlivý vůči zákazníkům a průmyslu a nenaplnuje deklarovaný cíl spravedlivě odměňovat autory“ sdělil generální ředitel EICTA Mark MacGann.⁹⁷ Výše zmíněné konzultace skončily v dubnu roku 2008 a byly záhy v červnu následovány jednáním za účasti kolektivních správců, výrobců hardware, zástupci zákazníků, poskytovateli internetových připojení a reprezentanti členských států. Komisař McCreevy zde ve své úvodní řeči zdůraznil mimo jiné význam komunikace a hledání dialogu mezi zástupci kolektivních správců (přesněji řečeno těmi, kdo náhradní odměny vybírají) a reprezentanty společností vyrábějících příslušný hardware.⁹⁸ Právě tyto dvě zájmové skupiny totiž hledají styčné body jen obtížně.

Podle mého názoru dozná systém vybírání náhradních odměn v členských státech Evropské unie v budoucnu značných změn. Jednak dojde s největší pravděpodobností k tomu, oč Evropská komise usiluje, tedy ke konvergenci typu a výše jednotlivých odměn v členských státech Unie. Je ovšem otázkou, zda takové řešení bude přijatelné s ohledem na stále ještě rozdílnou ekonomickou úroveň jednotlivých členských států. Navíc bude nutné nastavit systém výběru náhradních odměn tak, aby byl v souladu s prudkým rozvojem komunikačních technologií. Nabízí se přirozeně řešení postavené na nutnosti

⁹⁵ European Information & Communications Technology Industry Association, srov. www.eicta.org

⁹⁶ V originále je užito „rough justice“

⁹⁷ Meller, P.: EU revisits copyright levy conundrum, IDG News Service, 14th February 2008

⁹⁸ McCreevy, Ch.: Opening speech on private copying levies – Public Hearing, May 27th, 2008, Centre Borschette, Brussels

neustálých legislativních změn. Takové pojetí je ovšem značně nevýhodné. Vytvořit právní normy, které by byly dostatečně abstraktní, „předvídaté“ a zároveň by na pomyslné houpačce balancovaly mezi zájmy autorů a výrobců hardware, potažmo uživateli děl, tak bude v blízké budoucnosti představovat asi nejobtížnější úkol.

Změnu nedávno doznala i česká právní úprava. Účinnosti od počátku letošního roku nabyla novela vyhlášky ministerstva kultury č. 488/2006 Sb.⁹⁹ Její potřebu si vynutil především překotný technologický vývoj nosičů záznamů, k němuž došlo během relativně krátké doby od vzniku vyhlášky. Předpis totiž stanovoval výši náhradních odměn ve formě pevně dané paušální částky. To se poměrně brzy ukázalo jako problematické. Jak strmě rostla běžně dostupná kapacita některých nosičů (především flash disků a paměťových karet) a zároveň se snižovala jejich cena (popřípadě alespoň nerostla), začalo docházet k tomu, že paušální částka odpovídající odměně tvořila čím dál větší část maloobchodní ceny těchto nosičů. Při výpočtu výše odměn relevantních do konce roku 2008 byly brány v úvahu průměrné ceny přístrojů a nosičů a výše sazeb odměn podle dosavadní právní úpravy.¹⁰⁰ Jak je v odůvodnění dále konstatováno, u USB flash disků s kapacitou 8 GB tak náhradní odměna postupem času začala činit téměř čtvrtinu (24%) dovozní ceny. V případě těchto disků s dvojnásobnou kapacitou šlo jen o neznatelně menší podíl. Důsledkem tohoto stavu pak byla zvýšená aktivita na výše zmíněném šedém trhu. Jinak řečeno, došlo ke zvýšení počtu neplatičů náhradních odměn. Zároveň začaly být v nevýhodě ty povinné subjekty, které svou zákonnou povinnost i nadále plnily. Mezi nepříznivé následky je třeba počítat i ztrátu důvěry zákazníků, zvýšení ekonomické zátěže koncových spotřebitelů a také náročnější administrativu pro kolektivní správce.¹⁰¹

⁹⁹ *Novela má číslo 408/2008 Sb.*

¹⁰⁰ *Odůvodnění novely vyhlášky č. 488/2006 Sb., dostupné například na www.mkcr.cz*

¹⁰¹ *Tamtéž, str. 4*

Novela si ovšem neklade ambice zajistit trvalou nápravu. Sami její autoři počítají s tím, že se jedná o spíše dočasné řešení, které by ale mělo fungovat minimálně dva roky. Případné další novelizace by měly být provedeny po roce 2010. Jednou ze zvažovaných variant byla i novelizace autorského zákona, která by výpočet sazeb náhradních odměn vrátila do původního stavu (tj. stavu před novelou č. 216/2006 Sb., kdy sazba náhradních odměn činila 4 % u dovozní či prodejní ceny nosiče.) Od tohoto řešení ale bylo vzhledem k časové náročnosti alespoň prozatím upuštěno.

Pokud jde o vlastní obsah novelizované vyhlášky, lze konstatovat, že je vůči povinným subjektům (a fakticky i koncovým spotřebitelům) velmi příznivý. Dochází totiž mimo jiné ke snížení sazeb odměn na 1,50 Kč za každý započatý 1 GB kapacity, nejvýše může jít o 90 Kč. Původně šlo přitom o sazbu 6 Kč za každých započatých 512 MB kapacity bez horního limitu.¹⁰² V případě pevných disků nezabudovatelných do osobního počítače půjde nově o 0,15 Kč za každý započatý 1 GB kapacity, resp. o 150 Kč a dále 0,10 Kč za každý započatý 1 GB kapacity.¹⁰³ Novela také reflektovala i nejnovější technologický posun a rozšířila výčet nosičů uvedených v § 5 odst. 1 písm. c) a d) o definice schopné pokrýt čím dál rozšířenější tzv. Blue-ray disky. Ty by měly v nepříliš daleké budoucnosti nahradit DVD disky. Nová ustanovení by také měla přinést snadnější a transparentnější výpočty náhradních odměn vzhledem ke stanovení nového jednotného základu, kterým je nyní 1 GB.

¹⁰² Tento příklad se týká nezabudovatelných paměťových médií a paměťových médií zabudovaných nebo zabudovatelných do přístroje podle § 5 odst. 2 vyhlášky.

¹⁰³ V závislosti na tom, zda kapacita pevného disku nezabudovatelného do osobního počítače přesáhne 1 TB.

6. Závěr

O konkrétních legislativních změnách, které lze v AZ očekávat v blízké budoucnosti, již bylo pojednáno výše. Jedná se o § 23 AZ, konkrétně jeho uvedení do souladu s komunitárními předpisy v souvislosti s tzv. hotelovou výjimkou, resp. také výjimkou „nemocniční.“

Co se týká existence a podoby mimosmluvních institutů užití autorského díla v dlouhodobějším a globálním horizontu, je velmi snadné nechat se unést více či méně opodstatněnými domněnkami a dohady. Mezi nejdůležitějšími faktory, které budou mít vliv na budoucí úpravu výjimek a omezení z autorského práva, jsou zařazovány jednak (nikterak překvapivě) rozvoj digitálních technologií, ale také celosvětový společenský vývoj, zejména rozšíření přístupu k internetu v zemích tzv. třetího světa. Podle některých autorů¹⁰⁴ nelze ani tak hovořit o „výjimkách“ z autorskoprávní ochrany, jako spíše o významných nástrojích, které napomáhají udržovat rovnováhu mezi ochranou autorskoprávních děl a svobodou uživatelů těchto děl. Tato rovnováha je údajně v dnešním digitálním propojeném prostředí¹⁰⁵ redefinována. Uživatelé děl mají přirozeně zájem na tom, aby současná omezení autorskoprávní ochrany zůstala zachována i v budoucnu. Oproti tomu odvětví, která z autorskoprávní ochrany generují zisky,¹⁰⁶ argumentují tím, že v digitálním prostředí jsou upřednostňována tzv. transakční řešení¹⁰⁷, jako je například licence pay-per-use (uživatel zaplatí za každé jednorázové užití díla zvlášť.) Postupně tak podle některých názorů potřeba zákonného zakotvení těchto omezení vymizí. Technologická úroveň ochrany autorských děl navíc mnohdy uživatelům znemožňuje faktické jednání, které jim zákon v podobě mimosmluvních institutů užití autorského díla povoluje, zejména

¹⁰⁴ např. Bernt Hugenholtz z Institute for Information Law, University of Amsterdam, srov. http://webworld.unesco.org/infoethics2000/documents/paper_hugenholtz.ppt

¹⁰⁵ v anglickém znění „digital networked environment“

¹⁰⁶ v anglickém znění „copyright industries“

¹⁰⁷ v anglickém znění „transactional solutions“

v podobě systémů, které znemožňují kopírování hudebních či datových CD, popřípadě zabraňují získávání zakódovaného digitálního obsahu.¹⁰⁸ Pro tyto technické metody, které mají za úkol kontrolovat, popř. omezovat používání obsahu digitálních médií, se používá souhrnný pojem tzv. digital rights management (DRM).¹⁰⁹

Je zřejmé, že tyto i další jevy, které již v současné době probíhají, nenaleznou svůj odraz v pozitivním právu okamžitě, ale až s časovým odstupem, mnohdy trvajícím několik let. Právní úprava, ať již půjde o mezinárodní smlouvy v oblasti autorského práva, právo komunitární nebo národní, bude na faktický vývoj reagovat s určitým odstupem, což je její nepochybný (ale také nevyhnutelný) nedostatek.¹¹⁰

Snad mi bude odpuštěno, zmíním-li se zde - z důvodu zřejmého o pár řádků níže - o houževnatém a statečném boji, který s normami autorského práva sváděl před více než sto lety jistý Američan jménem Samuel Langhorne Clemens (1835-1910). Znamější pod svým literárním pseudonymem jako Mark

¹⁰⁸ Čermák, J.: *Internet a autorské právo, 2. aktualizované a rozšířené vydání*, Linde Praha, a.s., 2003, str. 247

¹⁰⁹ *V minulosti byly do myšlenky DRM vkládány značné naděje. Vývoj ovšem ukázal, že ani tento koncept není samospasitelný a má řadu nevýhod – v první řadě tu, že omezuje především poctivé uživatele. Vůči těm, kdo autorská díla užívají v rozporu se zákonem, se ale ukázal jako nepřilíš efektivní.*

¹¹⁰ *Jako nejnovější příklad lze uvést prohlášení Evropské komise z počátku ledna loňského roku o záměru vytvořit tzv. jednotný on-line trh. Plán je (poněkud opožděnou) reakcí na stále se rozšiřující prodej autorských děl (zejména děl hudebních a audiovizuálních) v prostředí internetu v členských státech Evropské unie. Jednotný on-line trh by měl být nástrojem, který by zvýšil dostupnost autorských děl prostřednictvím internetu, zjednodušil tzv. licencování těchto děl, zlepšil správu autorských práv a pokud možno byl i pružnou a účinnou odpovědí na tzv. internetové pirátství. Toto prohlášení – jakkoli ukazuje, že si je Komise výše naznačených problémů a potřeby jejich řešení vědoma – má ovšem spíše deklaratorní charakter.*

Twain, zapsal se tento muž do americké historie coby jeden z nejznámějších spisovatelů. Zmíněné potíže jej provázely v souvislosti s publikací jedné z jeho knih, Princ a chudák,¹¹¹ na území Kanady. Velmi zjednodušeně řečeno, v dané otázce bylo sporné, zda je jeho dílo chráněno podle kanadského autorského práva, když byla kniha vydána v Londýně.¹¹² Merit věci zde není rozhodující, neboť s předmětem této práce nemá v podstatě nic společného. Za poznámku ale stojí výrok, který podle dostupných zdrojů¹¹³ Mark Twain pronesl a který poměrně jednoznačně vypovídá o tom, že jeho autor příliš půvabů na autorském právu neshledal: „*Only one thing is impossible for God: to find any sense in any copyright law on the planet.*“¹¹⁴

S nadsázkou řečeno, podle mého názoru tento výrok – třebaže se přes něj přehnalo celé 20. století s bouřlivým společenským a technologickým vývojem – neztratil do jisté míry na aktuálnosti ani dnes. A ať už se bude vývoj mimosmluvních institutů užití autorského díla (a koneckonců i celého autorského práva) v budoucnu ubírat jakýmkoliv směrem, je docela možné, že na postřehu Marka Twaina bude zrnko pravdy i v příštích desetiletích. Přesto jsem ale přesvědčena o tom, že i v budoucnu si výjimky z autorského práva zachovají svůj význam, byť možná v podobě a úpravě, jaké dnes nejsme schopni přesně předvídat.

¹¹¹ v originálním znění „*The prince and the pauper*“

¹¹² Kanada byla tehdy – cca v roce 1880 – stále ještě součástí britského impéria. Britské právo v té souvislosti znalo tzv. imperiální copyright, který se vztahoval na díla, k jejichž vydání poprvé došlo na území Spojeného království. Srov. <http://www.twainquotes.com/18811229.html>

¹¹³ <http://www.twainquotes.com/Copyright.html>

¹¹⁴ V překladu: „*Bůh nedokáže pouze jedinou věc: nalézt smysl v kterémkoliv autorském právu na světě.*“

7. English résumé

This thesis addresses the question of non-contractual institutions of the use of copyrighted works. These institutions – referred to as limitations and exceptions of copyright – enable the public to enjoy wide access to copyrighted works and are thus considered to be integral part of copyright law both in national and international level. The public interest is primarily served by spread of new information and proper remuneration for authors. At the same time, striking the right balance between copyright protection and freedom for users presents an issue in every civilized jurisdiction.

First part of the work is dedicated to general introduction of the Czech copyright principles, short summary of the Czech copyright history and relation between copyright and civil law in general. The thesis also focuses on theoretical categorization of the non-contractual institutions, dividing them into three categories: free use of the copyrighted works, use of the works passed into the public domain after the expiry of copyright protection and legal licences, i.e. permissions to use the copyrighted works given by law with or without right to remuneration for authors. The issue of so-called three-step-test is also dealt with. Significant attention is devoted to the European Union legislation, especially to the Directive on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (Directive 2001/29/ of 22 May 2001) and its transposition to the Czech legislation and to the international copyright treaties as well. Most of the exceptions and limitations, such as citations, portrait rights, exhibitions rights, news reporting, court and administrative hearings or exceptions for the benefit of individuals, disabled and libraries are described separately. Finally the thesis contains a brief speculation about copyright limitations and exceptions in the future.

8. Seznam použitých pramenů

8.1 Literatura

Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kolektiv: Občanské právo hmotné – 3. díl, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI Wolters Kluwer, 2007

Marta Knappová, Jiří Švestka, Jan Dvořák a kolektiv: Občanské právo hmotné – 1. díl, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI Wolters Kluwer, 2007

Knap, K.: Autorský zákon a předpisy související, 4. vydání, nakl. Linde Praha, 1993

Jan Kříž, Irena Holcová, Jiří Kordač, Veronika Křesťanová: Autorský zákon – komentář a předpisy související; Linde Praha, 2005

Irena Reifová a kol.: Slovník mediální komunikace, vyd. 1, Praha, Portál, 2004

Doc. dr. Karel Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Orbis, 1967

Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006

Marie Šebelová: Autorské právo: zákon, komentáře, vzory a judikatura, nakladatelství Computer Press, 2006

Čermák, J.: Internet a autorské právo, 2. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a.s., 2003

Telec, I., Tůma, P. Autorský zákon. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 989 s

kolektiv autorů: Obchodní právo, Meritum, ASPI, 2005

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 216/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým došlo ke zrušení „hotelové výjimky“ a který lze nalézt na webových stránkách Poslanecké sněmovny pod číslem 289

Donát, J.: Pohled do historie náhradních odměn autorů v souvislosti s rozmnožováním autorských děl pro osobní potřebu; www.epravo.cz

Vyjádření veřejného ochránce práv k vyhlášce č. 488/2006 Sb., dostupné v archivu na www.ochrance.cz

Meller, P.: EU revisits copyright levy conundrum, IDG News Service, 14th February 2008

McCreevy, Ch.: Opening speech on private copying levies – Public Hearing, May 27th, 2008, Centre Borschette, Brussels

Zelená kniha (Autorské právo ve znalostní ekonomice), 2008, dostupná v angličtině na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/greenpaper_en.pdf

Westkamp, Guido: The Implementation of Directive 2001/29/ES in the Member States. Queen Mary Intellectual Property Research Institute, Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary, University of London. 2007

Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, Brussels, 14/02/2008

IRIS Legal Observations of the European Audiovisual Observatory. IRIS 2001-7:14/33

8.2 Webové stránky

www.psp.cz

www.mkcr.cz

www.portal.gov.cz

www.epravo.cz

www.lupa.cz

www.sons.cz

<http://curia.europa.eu>

<http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm>

www.creativecommons.org

www.unesco.org

www.ochrance.cz

www.epravo.cz

<http://ec.europa.eu>

www.twainquotes.com/copyright.html

9. Klíčová slova

Autorské právo

Mimosmluvní instituty

Non-contractual institutions of the use of copyrighted works

Copyright